

NEVELÉSÜGYI SZEMLE

III. évfolyam.

1939. február

2. szám

A MAGYAR NEVELŐK EGYESÜLETÉNEK
hivatalos lapja.

Szerkeszti: TETTAMANTI BÉLA

S Z E G E D

SCHNELLER ISTVÁN

1847—1939.

A Ferencz József Tudományegyetem neveléstudományi tanszékének nyugalmazott nyilvános rendes tanára január 24-én, 92. évében elhunyt.

E pillanatban csupán gyászunkat és kegyeletünket lehet kifejeznünk. Sokoldalú működésének, a középiskola belső életére, az egyetemi gondolat érvényesülésére és a neveléstudomány hazai fejlődésére tett hatásának részletes feldolgozása a magyar neveléstörténetnek és kivált a neveléstudomány történetének nevezetes feladata.

A Boldogult nagy professzor ravatala előtt *Imre Sándor*, kolozsvári tanárságának legelső éveiben volt hallgatója, majd tanszékén Szegeden közvetlen utódja, a volt tanítványok nevében ezt a beszédet mondta:

Mióta tudjuk, hogy jóságos arca nem fordulhat többé felénk, bennünk, sok évtized óta volt főiskolai és egyetemi hallgatóiban, ma sokféle munkát sokféle végző emberekben, felébredt a régi-régi tanítvány. Felújult számtalan emléke itjúságunknak, amikor Vele való találkozásunk életünket oly sok tekintetben meghatározta; — újra átéltük pályánk nehéz küzdelmeit, amelyekben igazlátása és megnyugtató szava annyiszor volt segítségünkre; -- ismét megláttuk, hogy eszméink most is, bár napunk ismét hanyatlík, afelé vezetnek, amit hajdan az Ő élete és tanítása mutatott fel eszménynek kereső szemeink előtt. S amint így magunkat újból ott látjuk elő-

adásain a padokban, közös sétáinkon Kolozsvár magaslatain, bizalmas beszélgetéseken dolgozó szobájában: valamennyien megint érezzük, mint emeli lelkünket magával felfelé, mint tisztázódnak életünk és választott pályánk kérdései, mint ver bennünk gyökeret annak tudata, hogy közöttünk a legkisebbnek is nagy hivatása van, mert az ember élete küldetés. Ő tette bennünk világossá a nevelői hivatást és szilárdá a nevelői felelősséget. Neki köszönhetjük, hogy mások, más vallásúak és más nyelvűek megbecsülésének ösztönös készsége egész életünkre tudatos irányítónkká lett: példája fejlesztette bennünk az igazság keresésének és megvállásának alkúvást nem tűrő köteleességét. Ő állított élénk mértéket a tudatos és nemes egyéniség, a személyiség fogalmának birtokunkká tételével; s Általa lett bennünk világossá, hogy az embernek bensejében szabadnak kell lennie, de szabad csak az lehet akinek útján eszmény világít s akit felismert eszmény kötelez . . .

Tanító Mesterünk és Atyai Barátunk! Köszönjük, hogy a magunkhoz való hűséget tetted legfőbb erkölcsi mértékünké, — hogy fogtad kezünket, amíg arra volt szükségünk — s hogy ezt a Téged annyira jellemző szeretetet kiterjesztetted és átvitted családunkra is.

A tanítványok ime, nem búcsúznak, hanem vallomást tesznek. A mi munkánk nyomán a Te szellemed terjed s tanítványaink útján beleolvad magyarságunk örök életébe.

A lélek él; a Te lelked, míg élünk, velünk marad!

Non omnis mortuus est...

(Emlékezés az élő Schneller Istvánra.)

Az utolsó években fizikai ereje megtört és nem állt többé szolgálatában a gyermekien tiszta és mégis heroikus léleknek. S mégis, amint híre ment, hogy Schneller István nincs többé, felmérhetetlen gyász borult nemcsak családjára, de a barátok, tanítványok s az Őt ismerők lelkére is. Hihetetlenül felvillanó megérzése volt ez a gyász annak, hogy *Schneller Istvánnal e század szellemi életének egyik legnagyobb értéke tűnik el*, pótolhatatlan értéke a mai válságos életét élő magyar kultúrának, de olyan értékkincs is egyben, aki a halálon túl is erőt, bátortást sugároz.

Közel egy évszázados élet: már Istentől ajándékozott méreteinél fogva is korszakot felölelő pálya, hát még ha a hosszú éveken kívül a jól felhasznált idő is oly nagyszerűvé, oly időtlen értékűvé tette ezt az utat.

Vele egy korszak omlott össze — ez volt legelső érzésünk, mikor Schneller Istvánnak még kilencvenkét éves korában is váratlan távozására gondoltunk, de ezt a leverő érzést hirtelen legyőzi egy különös varázserő: aki egyszer Schneller Istvánnal beszélt, hogyan is tudná elfelejteni simogató szemét, szerető szavát, atyai gesztusát, meggyőző tudását, gyermeki módon őszinte hitét és ha kellett: ebből a gyermeki hitből eredő erős, férfias ellenállását minden durvasággal vagy igazságtalansággal szemben.

Nem volna értelme az egész Életnek, ha Schneller István egészen meghalhatott volna. Eszínék tűnhetnek el és új eszmék jöhetnek, de a letűnt korokat az újakkal mégis valami időálló értéknek kell összefűzni. A régi korszak igenis összeomlik, de ami a régi korban igazi érték volt, annak épségben kell maradnia. Schneller István a közelmúltnak építőerejét jelentette és ennek az építő szellemnek spirituális ereje, most már a fizikai korlátoktól megszabadultán sugározni, melegíteni, alkotni segít a jövőben is.

Schneller István fizikai megsemmisülése lever bennünket, de ugyanakkor szellemének ereje felemel, mintha egy erős, bevehetetlen várba helyezne, hogy ott biztonságba legyünk s onnan védjük a régi világ, megbízható értékeit.

Schneller István és a megbízható értékek elválaszthatatlan kapcsolatban vannak. Schneller a maga kivételes szellemi képességein és nemes érzületén kívül egészen az Eötvös kor gyermeke volt. E kor határozta meg nevelését, világnézetét, magyarságát is. A gyermekkori benyomások felejthetetlenek és Schneller István még nem nagyon régen mosolyogva emlegette, hogyan dobták őt „Kossuth-Hund“ gúnyszóval a mély vízbe osztrák katonatisztek s hogyan mutatta meg kisgyermek létére a hullámokból kivergődve a magyar virtust. 1847-ben született Schneller István, Magyarország leghősibb, legépítőbb korszakában, amikor a magyarság a legígéretesebb korát élte, — abban a korban, mely egybeforrott Vörösmarty, Arany, Petőfi, Eötvös szellemével.

Ebben a korban a magyarság olyan volt, mint egy kitáruló ölelés az Élet minden szép és nemes értékei felé és a századokon át tartott fojtottság megszüntetése felé. A politikai felszabadulást általános népműveléssel kellett megszilárdítani s hogy ez állami feladat, azt már Mária Terézia és II. József is érezték s a Ratio Educationis is hirdette, de hogy ez *magyar állami feladat* azt Apáczai után Eötvös élte át tudatosan. *Nagy Eötvösünk* (Schneller mindég ezzel a jelszóval említette a nagy kulturpolitikust) megteremtette a magyar kultúra törvénybázisait és a törvény hatáskörén túl is a kincskereső emberek fanatikus buzgalomával kutatta fel a rejtőző emberértékeket, hogy személyes ösztönzéssel, a külföldi utazás lehetőségével jó termésbe szökkenesse ambícióikat. A lángelméjű miniszter vonalvezetése törést szenvedhetett (első ízben a magyar szabadságharc leverése miatt) de az elvetett magok jó talajba jutottak a két évtizedes elnyomatás után Eötvös újabb minisztersége nyomán a kultúratermelés nagy áramlata indul meg. Ennek az új magyar kultúrának apostola Schneller István.

A német származású kis diák lelkében igazán magyar s amint kisgyermek korában megmutatta, hogy megtud küzdeni a víz sodró hullámaival, nagy diák korában büszke rá, hogy Arany János díszkötéses költeményeit kapja jutalmul önképzőköri működéséért. A magyar kultúrát egyre növekvő erőnek tartja, mely új világokat nyit meg, a szellemi értékek új világát s ez az új kultúrvilág a kibontakozó nagy szellemi közösségbe testvéri módon öleli be a haza minden lakóját. Mint ahogyan a nagy Eötvös miniszteri hatáskörén kívül is igyekezett megkeresni az elhivatott tehetségeket, úgy Schneller is mint lelkes, teológiai tanár, majd egyetemi professzor hivatalos munkáján túl is a lelkében izzó szeretet erejével nevelte a közösség számára az arravaló személyiségeket. Eötvös megteremtette a reformkorszak tiszta, töretlen gondolatai alapján a kulturális képzés lehetőségeit, Nagy László tudományos úton kutatja a gyermek egyéniségét, Schneller István pedig egész életmunkáját erre a gondolatra építi: *hogyan lehet az egyént tudatosan a közösség szolgálatába állítani? azaz: az egyént személyiséggé nevelni.*

Schneller István *a személyiség pedagógiáját* hirdette s ami több: gyakorolta is. Nagyszerű, úttörő munka volt ez nálunk. A nagy Eötvös koncepcióit végrehajtani nem tudták akármilyen emberek. Ehhez nem csupán „okleveles“ egyének kellek, hanem arravaló „személyiségek“ is. Ilyenek kialakítását tartotta Schneller a maga Istentől adott hivatásának s ez a személyiségnévelés volt professzori munkájának legjobb része. A kiindulási alap, melyben munkája gyökerezett, a vallásos világnézet volt. Ámde Schneller vallásos gondolkodása époly távol volt a fanatizmustól, mint a dogmatizmustól. A vallás lelkének adott vonása vagy helyesebben: lényege volt, mely önként választott hivatásában erősödött életét betöltő világnézeté. Folyton lelkesítő élmény volt nála a vallás és szünetnélküli gyakorlása a szeretetnek. Nevelési művének központi gondolata a személyiség. Személyiséggé csak akkor lesz az egyén, ha tudatosan szolgálja a közösséget. Erre a magaslatra folytonos fejlődésen át: az érzéki éniség, a történeti éniség fokain át juthat az em-

ber. Az emberi fejlődés fázisaként jelölte meg Schneller e fokozatokat, mert nem könnyű mesterkedésnek látta a nevelést, de komoly fejlődési folyamatnak.

Homo homini lupus — ilyen az ember az érzéki egyéniség fokán: *homo homini deus* a történeti éniség- és *homo deus* a tiszta éniség álláspontján. Ez a fokozat már a legnagyobb szociális kiérettiséget jelenti és ez vezet az ideális államhoz. Schneller István úgy dolgozza ki a nevelés részleteit, hogy mindég a végcél is a szeme előtt van, minden részletgondolaton az egész végső eredményért való felelősség. Schneller az élet minden megrezdülésére, minden megnyilvánulására reagál. Egyesek, csoportok küzdelme nem titok előtte. Hinni tud minden egyén, minden osztály fejlődésében. Hiszi, hogy a munkás lassanként ráeszmél a történeti hatalmakban felhalmozott szellemi kincsre és hiszi, hogy az állam szociális szellem által nyer életet és fejlődik egeseiben végtelenül differenciált és mégis egységes állammá. Schneller alaposan végiggondolta ezt a processzust. Elgondolásában a nevelő nemcsak általános lélektani ismeretekkel rendelkezik, de minden növendék értelmi és jellemfejlődésével szeretettel foglalkozik, annak egyéni képességeit fejleszti, hogy növendéke tudatosan lehessen a közösség hasznára. Tehát az egyéni differenciálódás és a közösség, illetőleg a közösséget képviselő szociális állam nincsenek ellenmondásban, sőt elválaszthatatlan nexusban vannak. A jól megismert egyén, a kifejlett személyiség az ideális állam okszerű viszonyban vannak. Schneller elgondolásában s így jól megalapozott elméleti keretei sohasem irreálisak. Schneller szerint a nevelésnek, ha az étellel kapcsolatos akar lenni, szociális pedagógiává kell bővülni. Mert az egyest a társadalom, a nép számára kell nevelni s viszont a társadalmat, a népet az egyesnek etikai fejlődése érdekében kell nevelni. Ezt a folyamatot természetesen a gyermek egyéniségének értékelésével és megbecsülésével lehet csak kezdeni. *Nálunk Schneller állította először a tanítás központjába a tanító személyiségét.* Hogy ennek a gondolatnak Schneller hívőket tudott szerezni, azt első sorban ritka emberi kvalitásának köszönhetette. Hogy saját elméletének szavait alkalmazzam Reá, *szeretettel tudott mások lelkébe helyezkedni*, a szeizmográf érzékenységgel tudott reagálni mások sorsára, örömére, fájdalmára, rá tudott tapintani arra a gyakran rejtőzködő archimedesi pontra, melynek érintésével kinek-kinek jobb énjét mozgásba lehet hozni. Nemcsak hirdette, hanem gyakorolta is a személyiség megértő, becsületes kultuszát. Nem értett a tudományos meggyőződés és gyakorlati élet gyanús kétféleségéhez, de mindig egészen egy volt, a felismert jót mindég tudta is, akarta is gyakorolni, meggyőződésének mindig alázatos szolgája tudott lenni, mert így értelmezte az ember lelki szabadságát. Ez a nemes szubjektívizmus, mely a gyakorlatban mint a legtisztább objektívizmus jelentkezik — tette őt képessé arra, hogy kitűnőknek kvalifikálja más világnézeti tanítványait is, hogy vallásos ember létére is védelmére keljen más világnézeti alapon álló professzorok veszélyeztetett tanítási szabadságának, hogy szenvedélytől kavargó nehéz időkben is megőrizte szegedi rektorsága alatt a kolozsvári egyetem nemes hagyományait.

Az Eötvösi korszellem és a maga szeretetet sugárzó lelke határozta meg minden munkáját. Ennek a korszellemnek átérzésével tudta megteremteni nagy kortársaival a kolozsvári egyetem nagy korszakát teremtő tradíciókat, annak a nagy korszaknak, melyben egy id. Imre Sándor, Böhm Károly, Apáthy István, egy Csengery János egy Márki Sándor egy Pósta Béla, egy Széchy Károly adtak példamutatást a tudomány művelésében és a humanizmus gyakorlásában. Ennek a nagy tradíciónak megteremtésében Schneller István egész lélekkel részes volt s ennek az erejében tudott férfiasan szembeszállni bármily elnyomó hatalommal. Vallásos érzése, magyarsága, humanizmusa, tudmányszeretete töretlen egységben éltek benne s ezért tudott mindég jó ember és igazi férfi módjára viselkedni.

Egy nekrológ keretében nincsen tere annak, hogy egy csaknem évszázados lelki folyamatot vizsgáljunk. Akár az egyetemek fejlődéséről s ebben a magyar egyetemről írt kiváló elmeélel megvilágított lapokat, akár a doktorátus lényegét fejtette ki, vagy a londoni morálpedagógiai kongresszusról adott beszámolót, vagy az érettségi reformját hirdette vagy kifejtette — jó negyven évvel ezelőtt! — a nemzeti nevelés feltételeit s alapelveit vagy javaslatot írt a középiskola fejlesztéséről és reformjáról (s javaslata mindég apró részletekig kidolgozó gondos tanulmány volt), akár Pestalozziról írt megemlékezést — életének 82-ik évében — minden sorában ahogyan élete minden gesztusában, a szeretettel dolgozó és szeretettel szuggeráló ember varázsa fog meg. *Est deus in nobis* . . . ezt sugározta lelkének minden rezdülése:

„Egy a cél — mondja Paed. Dolg. I. 56. lapján — a szeretet országának megvalósítása s egy eszköz; a szeretnek érvényesítése. Ismerje el minden egyes nemzet a más nemzet sajátosságában annak feltétlen értékét s szolgálja minden egyes nemzet e sajátosságával a közös etikai, szociális, intellektuális és művészeti kultúrkincs gyapítását s ezzel kölcsönösen egymást is. Az emberiség, az elvont ember iránti szeretet s ezzel szemben teljesítendő kötelesség csak akkor nem a konkrét kötelesség elmulasztásának nagyhangzású névvel való elfödése, ha az az egyes, ha az minden ember szeretetének alapul. *Ezen egyes embert szerette Krisztus*, minden egyes emberben Isten gyermekét s ezzel feltétlen értékűt látott, mert mindenki arra van hivatva, hogy a személyisége alapjául szolgáló isteni célgondolatát sajátos hivatásában valóítsa meg. Sajátos e hivatás, de isteni csak akkor lesz, ha az egyes az egésznek szerves tagja; ha beletaglalódik engedelmesen a családi énbé; ha családi élete nem szigeteli őt el a törzsétől, nemzetétől, ha hazafiúi érzete nem ellenkezik az általános emberies érzelmekkel s ha végre mindezeket át boldogan megnyugodhatik Istenben“.

A *Schnelleri Lélek tükröződik e kinyilatkoztatás-szerű szavakban* s minket a búcsú pillanatában ez a Lélek tart fogva. Schneller István munkáinak tudományos mérlegét egészében és részleteiben a közel jövő biztosan Hozzá méltón megállapítja és nagyon hisszük, hogy igazi értékeiből semmi kárba veszni nem fog. Amde minket e pillanatban jobban érdekel az a nagy örökség, mely Schneller emberi kvalitásaiban maradt reánk. Ezekre az értékekre ma régi értékek összeomlása és újak kiala-

kulatlansága idején életbevágó szükségünk van. Jó tudni és szinte erkölcsi parancs volna minden nevelőnek tudni, hogy ez a gyermekén tiszta és gyöngédlelkű ember erős és férfias tudott lenni minden igazságtalan intencióval szemben, hogy lelkiismereti szaván kívül semmiféle parancsnak nem hódolt s hogy amint respektálni tudta a korszellem teremtő értékeit, ugyanoly erővel el tudta magától háritani a kor lázas, beteges hullámveréseit.

Jó ember volt, gondolkodó ember volt, a megértésben gyöngéd s a cselekvésben határozott, Elmélete mélyen szántott, de sohasem elégedett meg magával az elmélettel. A felismert jó gyakorlására mindég kész volt s a jó gyakorlására másokat is kész volt odaállítani. Sok embert tett megfelelő helyre. Emberismerete talán cserbe hagyta néha, jó szándéka soha. A magyar pedagógiának feltétlen nagy értéke volt s a magyar szellemfejlődésnek s a magyar jövőnek igazi életmentő ereje lenne, ha a mai kaotikus forrongásból a Schnellerei Lélek erejével ki tudna emelkedni.

Kemény Gábor.

Kultúrfeladataink a Felvidéken

Középeurópa történetének közelmúlt eseményei drámai gyorsasággal peregtek le. Úgyszólván máról-holnapra változtatták meg a páris-környéki békék teremtette mesterkelt államjogi helyzetet s ezzel, t. i. a rendezés alapjául szolgáló népi elv győzelmével, igazolták a felvidéki magyar kisebbség kultúrasszimilálásának teljes csődjét.

A bécsi döntés révén keletkezett helyzet merőben más feladatok elé állította a magyar művelődéspolitikát. Tavaly februárban, éppen e lap hasábjain, még azt a kisebbségvédelmi tételt hirdettük, hogy az anyagi romlás mutatkozó jelenségeit a szellem erőfeszítéseivel ellensúlyozzuk s e célból „a két államterület magyarsága (politikamentes!) szakképviselési alapon érintkezzék egymással. Ez az elgondolás a mi esetünkben azt jelentené, hogy kísérjük nagyobb és főként mélyebb figyelemmel az utódállamok nevelésügyi mozgalmait s eredményeinkről kölcsönösen (szaklapok hasábjain!) számoljunk be.“¹ A bécsi döntés után a délfelvidéki magyarság szellemi védelme azonban már nem kezelhető a magyar—cseh viszony pusztá függvényeként, hanem mint az anyaország művelődési hálózatába visszatért országrészt kell a cimben foglalt kérdés szempontjából megvizsgálnunk.

Mindenekelőtt le kell szögeznünk azt a reális felismerést, hogy valóban létezik „felvidéki szellemiség“, amely az ú. n. belterjes magyarság gondolatvilágával — főleg társadalompolitikai tekintetben — ütközik.²

Ezt a magától értetődő igazságot azért kellett mindjárt fejtegeté-

¹ Wagner Ferenc: Szlovenszki magyar pedagógusok, Nevelésügyi Szemle, 1936 2—3. sz. 133.

² V. ö. az azóta már megszűnt Magyar Írás 1932—37. évf.-t s tőlem A cseh-szlovák nacionalizmus történetírása (Történetírás kiadása, Bp., 1938.) c. dolgozatot.

seink élére állítani, mert minden önhizelgő, tetszetős felfogás, amely nem számol a felvidéki szellem szerkezeti sajátosságaival, már eleve lemondott a dolgok józan megítéléséről.

Ha a felvidéki magyarság szellemi színeképét akarjuk felvázolni, akkor legfőbb magyarázó elvül meg kell állapítanunk azt, hogy a *természettudományi-szociológiai* érdeklődés túlteng a *történetiség* rovására. Közele megvilágításba helyezi ezt az a körülmény, hogy a Felvidék magyarsága a tizennyolcas államfordulat tényével gyökeresen kiszakadt az anyaország történelmi légköréből s a világszerte dúló eszmei harcban csak a népiségtől idegen cseh-szellemű propaganda találhatott hozzá közvetlen kapcsolatot.

Az összeomlást követő esztendőök nemzeti megújhodása, valamint a vallásos gondolat Prohászka Ottokár nevéhez fűzhető renaissance-a tehát nem válhatott az ottrakedt magyarság nagy élményévé. Két évtizedes fejlődésükből így kiesett a nemzeti és vallásos gondolatnak *történeti magyar* értelmezése s a kisebbségi nemzedék magyarság szemléletében már sűrűn megjelenik a cseh történettudomány hűbéri színezetű magyarságképe.

Ha magyarságunk lényegét nem azonosítjuk a retorika önámításaival, akkor a világnézeti szakadékot kell műveléspolitikánkknak elsősorban áthidalnia. Ennek a megállapításnak az időszerűségét szolgálják felvidéki pedagógusaink forrásértékű szavai is:³ „hálásak lennénk, ha átsegítenének minket ezen a *szellemi tájékozatlanságon* s mihamarabb bekapcsolnának a munkába... s eddigi erőinket, értékeinket, hogyan lehetne a lehető leghamarabb beilleszteni az egyetemes magyar szellemi, nevezetesen nevelésügyi munkába, illetőleg *milyen sajátosságos feladatok várhatnak ott reánk.*“

A konkrét munkaterv megjelölését illetően felfogásunk lényege a „kiegyenlítődésként“ szempontjain nyugszik s éppen ezért nem lehet kormányzati cél a felvidéki iskolák *számszerű* gyarapítása, ivel hiányok e téren ott úgysem észlelhetők. Kívánatos lenne azonban, hogy a magyarság nyelvi jogai — a nemzetiségi arányszám szerint — pontosan érvényesüljenek a volt csehszlovák állami iskolákban is, mert a két évtizedes magyarelles iskolapolitika intézményes jóvátételének ez egyik hatékony eszköze. Szombatfalvy György⁴ részletes és pontos, hivatalos adatokon alapuló kimutatása szerint 1918-ban 996 népiskola működött a belvedere-i döntés alapján visszacsatolt területen, 1808 tanítóval; ma pedig ugyanezen a területen 1167 iskola áll, 3571 tanítóval. Hatalmas számszerű fellendülés tanui vagyunk akkor, amidőn az iskolák gyarapodása 17·1 %, a tanítóké pedig 97·9 %. Csakhogy a fenti növekedés teljes egészében az állami és községi (jórészt cseh és szlovák tanítási nyelvű) népiskolákat érintette, viszont a magyarságukat megőrző felekezeti jellegű iskolák (iskolafenntartók szerint 5·2 %-ig, tanítóikat véve alapul pedig 5 %-ig, 44·8 %-ig terjedő) rendkívüli arányú veszteséget szenvedtek.

³ Részlet a felszabadult Érsekújvárból 1938. nov. 16-án, címre érkezett levélből.

⁴ Szombatfalvy György: A népoktatás a Felvidéken. (Néptanítók Lapja, 1938. nov. 15. sz.)

Megjegyzendő, sokkal kedvezőtlenebb ránk nézve az iskolák számbeli elosztása abban az esetben, hogyha az összehasonlítást a fennmaradó iskolafajoknál is megkíséreljük.⁵

Tisztában kell lennünk azzal, hogy a vegyes, vagy a tisztán nemzetiségi nyelvterületen lévő népiskolák tanerőitől egyelőre nem várhatunk nagyobb teljesítményeket. Ez az általában érvényes megállapításunk azonban nem lehet az esetleges mulasztásoknak a magyarázó oka. Európai színvonalú kisebbségpolitikánk ugyanis már jóelőre gondoskodott róla, hogy a felvidéki szlovák népoktatás problematikája is teljes megoldást nyerjen a m. kir. kormány 1935. december 23-án 11.000/1935. M. E. szám alatt kiadott rendeletének korszerű végrehajtásával. Az új rendszer mellett: 1. az anyanyelvi és a szülőföldismereti tantárgyat (anyanyelvi beszéd- és értelemgyakorlat és ennek keretében a szülőföld ismerete, olvasás, írás, fogalmazás, helyesírás és nyelvi magyarázat, ének), valamint a számtani, természeti és gazdasági ismeretek (számlás és mérés, természetrajz, természettan és végytan, gazdaságtan és háztartástan, egészségtan), vagyis a reáliák, a rajz és kézimunka oktatása a tanulók anyanyelvén; 2. a magyar nyelvi és nemzeti ismereti tantárgyak, tehát a magyar beszéd- és értelemgyakorlat, olvasás és olvasmánytárgyalás, földrajz, történelem, polgári jogok és kötelességek (humaniorák), valamint a testnevelés oktatása magyar nyelven történik; a 4—6. osztályban pedig megcserélődik a rendszer és a számtani, természeti és gazdasági ismeretek magyar nyelven, a földrajzi, történelmi és állampolgári ismeretek az anyanyelven ismétlendők és kérendők számon, illetőleg fejlesztendők.⁶

Kisebbségi oktatásügyünknek ez a legújabb szabályozása, nemcsak sajátos szempontjai, de költségvetési okoknál fogva is a magyar nemzetiségpolitika legsikerültebb alkotásának mondható. E kormányrendelet — rendkívüli rugalmasságánál fogva — nem merevíti majd meg a különleges feladatokkal terhelt kisebbségi tanító munkáját, hanem éppen ellenkezőleg, egyéni leleményességének igen kedvező lehetőségeket is biztosít.⁷

Kisebbségi népoktatásunk általános keretei ennél fogva korszerűek, csupán a helyi viszonyokra is figyelemmel lévő belső tartalommal szükséges azokat megőltötenünk. Néhány év eredményes tanítói át- és továbbképzése s az itt szerzett ismereteknek a hasznosítása nyomán feltétlenül megjelenik a kétféle világszemléletnek a szintézise. E munkába szükségszerűen bekapcsolódnak a különleges szempontok alapján írandó tankönyvek is, amelyek a cseh történelemszemlélettel a főbb kérdésekben — természetesen a gyermeki értelem szintjén — okvetlenül szálljanak vitába, mert kizárólag így vagyunk képesek 20 év célzatos, rosszindulatú ferdítéseit ellensúlyozni.

Az egymással szembenálló felfogások kiegyenlítődésének két területe van: élet és iskola.

⁵ Székely Károly: Felvidéki iskoláink. (Pedagógiai Szeminárium, 1938-39. 4. sz.)

⁶ Gróf. Teleki Pál kultuszminiszter nyilatkozata a nemzetiségi iskolákról (Néptanító. Lapja, 1939. II. 1. 75.).

⁷ Gyakorlati értékénél fogva hasonló dicsérettel szólunk a „Tanterv a kisebbségi népiskolák számára“ Bp. 1938., c. műről is.

Az iskolai léleknevelés aránylag egyszerűbb, mivel a kívánatos hatások láncolata valóban folytonos. A folyó tanév végeztével azonban mégis szükségesnek bizonyul Budapesten s a visszacsatolt Felvidék kultúrközpontjaiban az átképző-tanfolyamok szervezése, amelyeken főként nemzetismereti tárgyak megbeszélése kapna helyet, továbbá a közoktatás egysége érdekében módszertani különbségeket tisztáznának s a legfontosabb tanügyi közigazgatási kérdéseket megtárgyalnák. A nyári tanfolyamok munkatervének összeállítását megkönnyítené s különben is célirányos lenne, hogyha még az évvárás előtt sikerülne valamelyik felvidéki művelődési központban (pl. Érsekújvárott) kultúr-ankétet szervezni, ahol szakértő előadók ismertetnék az új helyzettel kapcsolatos kultúr-feladatokat.

Egészen másként fest azonban a helyzet akkor, hogyha az iskolán kívüli népművelés bonyolultabb természetét és a neki megfelelő feladatkört boncolgatjuk. Itt is az az irányelvünk, hogy a különmeműnek megismert felvidéki szellemiség minél bensőbb összefüggésbe jusson a miénkkel. Azonban a magyar élet perifériáján oly összetettek a viszonyok, hogy éppen a cél érdeke kívánja meg a Felvidék társadalomnevelő tényezőjének, a F.M.K.E. (Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület)-nek a szervezeti különállását. Nem alkalmazható azonban ez a megállapításunk az olyan felvidéki érdekű nevelői (tanítói, tanári) tömörülésekre, amelyek függetlenek az anyaország megfelelő szervezeti formáitól. Ezeknek különállása kizárólag addig indokolható, míg a visszakerült terület-részt be nem állítottuk az új Magyarország művelődéspolitikájának a kereteibe.

Súlyos különbségek áthidalására van szükség a jogi élet viszonylataiban is, azonban a helyzet teljes félreismeréséről tanuskodik az, aki a Felvidék kulturális megszervezését a közigazgatási kérdések élettelen síkjára tolná át. A jogegység visszaállítása aránylag gyorsan, gépiesen és különösebb szakértelem nélkül is megtörténhet, míg a lelki egybeforrás lehetővé tételének már inkább különlegesek a feltételei.

Ma a legnagyobb kérdés csak az lehet, hogy miként hidaljuk át azokat a különbségeket, amelyek a két országrész művelődési élete között még fennállanak. Szerencsére a közoktatásügyi kormány is felismeri ezt s minden eszközzel dolgozik megvalósításán.

A pillanatnyi helyzet megítélése szerint azonban még mindig két úton, jóllehet egy cél felé halad a „kétarcú“ magyarság. A jelenségek szemléletével kapcsolatban, mint azoknak végső konklúziója, önkénytelenül is felbukkan Eötvös klasszikus mélységű gondolata azokról, akik a hegy teteje felé különböző utakon indultak el, minél feljebb haladnak, annál közelebb vannak egymáshoz s a csúcson kezét nyujthatnak.

A sokszor ellentétesen működő szellemi erők összefogását, válságba került kultúréletünk kibontakozását sürgeti a megnagyobbodott Magyarországgal járó felelősségtudat is, hogy betölthessük Istentől rendelt hivatásunkat a Dunamedencében.

Wagner Ferenc.

A középiskolai tanár, tanuló és a társadalom¹

1. A gimnázium a társadalomnak minden rétegéből kapja tanítványait. A szülők között szerepel a legmagasabb állást elfoglaló előkelőségtől a háztartási alkalmazottig minden foglalkozás. De ezek a szülők nemcsak társadalmi állás, foglalkozás szerint tagozódnak, hanem vallás, nemzetiség, műveltség, életfelfogás, politikai nézet, véralkat, vagyoni állapot szerint is különböznek. A gimnázium első osztályába beíratkozó növendékek azonban nemcsak velük született és a szülői házban kifejlesztett tulajdonságokban térnek el egymástól, hanem még abban is, hogy más-más elemi iskolából, más és más tanító keze alól kerülnek ki. Amit az egyik gyermek mint sohasem látott csodát áhítattal szemlél meg, az a másik számára az unalomig ismért, magától értetődő dolognak tűnik fel. Még az egyforma elemiiskolai bizonyítványok is mily különböző tehetségek, különböző teljesítmények és különböző egyéniségek értékmérői. És ezek az anyyira elűtö egyedek belenevelkednek az osztály közösségébe, majd a nagyobb közösségbe, a középiskola polgárainak érzik magukat, melynek fegyelmi szabályzata, sok régi hagyománya, a tanárok tudatos nevelő és oktató munkája bizonyos, az intézetre jellemző, a külső fellépésben, viselkedésben, beszédmódban, gondolkodásban mutatkozó egységet teremt meg köztük az évek alatt.

A tanuló azonban közben *nem szakad el az otthonától*, saját társadalmi körétől, valamint hatása alatt marad a nagy társadalom sokféle életnyilvánulásának és értékítéletének. Addig, míg a magyar középiskolának két, illetőleg három faja állott fenn, nagyobb városokban az értelmiségi osztályhoz tartozó szülők részben családi hagyományból, részben saját műveltségük irányának megfelelően vagy vallási meggyónólásokból választották meg gyermekeiknek a nézetük szerint legjobban megfelelő középiskolát. Vidéki városban beíratták a tanulót abba a középiskolába, amely helyben volt, mert ez volt a leggazdaságosabb. Az egyszerűbb ember pedig rendszerint az elemiiskolai tanító biztatására kísérte meg gyermekének tovább iskoláztatását. Ez is mutatja, hogy még kevés szülő van, aki a középiskolák által közvetített kultúrkinccsek értékének latolgatása, összehasonlítása után dönt gyermeke további sorsáról. A művelt társadalmi réteg azért iratja gimnáziumba gyermekét, hogy az maga is az úri társadalom tagja maradjon, és akár az egyetem végzésével, akár az érettségi bizonyítvánnyal bizonyos állásokra, jogokra (egyéves önkéntesség, karpaszomány-viselés stb.) elnyerje a minősítést. Az egyszerűbb szülőket pedig legtöbbször az a vágy bírja rá gyermeküknek középiskolába való járatására, hogy annak társadalmi emelkedését lehetővé tegyék. Ez bekövetkezik, ha úgynevezett „úri” pályán működik. Sajnos, a tanuló tehetsége, érdeklődésének iránya, a család anyagi helyzete az esetek többségében másodrendű kérdés. A fiú- vagy leány növendék tehát legtöbbször a mai társadalomnak az iskola céljáról és az életpályákról vallott felfogásával lépi át az iskola küszöbét.

¹ 1938. febr. 12-én a tanulmányi felügyelői értekezleten Szegeden elhangzott előadás.

Éppen azért, mert a szülők szemében a képesítést jelentő *bizonyítvány* a fő, a gyermektől első sorban jó bizonyítvány megszerzését várják el. Átlagosan megkívánja még a szülői társadalom a tanulótól a polgári erkölcsi törvények megtartását, a szülőkkel, idősebb hozzátartozókkal szemben való illedelmes viselkedést, engedelmességet, a család vallásos hagyományaihoz való alkalmazkodást. Sajnos, van már oly társadalmi réteg is, mely az ifjú komoly vallásos lelkületét vagy erős nemzeti érzését nem szívesen látja. Lapjaikban, könyveikben cinikus megjegyzésekkel igyekeznek éppen a serdülő ifjúságot egészen más eszméknek megnyerni. A társadalom örömmel látja a testedzést és szülői vagy rokoni hiúságból többre becstüli, ha gyermeke ezen a téren csúcsteljesítményt mutat be, mintha testét és lelkét összhangzatosan fejlesztené. Általában többre értékeli a praktikus életben azonnal értékesíthető ismereteket és ügyességeket, modern nyelvi társalgást, gyorsírást, összejöveteleken értékesíthető közepes zenei tudást, táncot, mint a komoly elmélyedést kívánó tantárgyak ismeretét, értékesebbnek tartja a könnyed szellemeskedést, még ha néha kissé nyegle is, mint a következetes gondolkodást, az eszmények tiszteletét, a komoly kötelességtudást. Az egyházak a vallási gyakorlatok pontos végzésére, a vallásos körökben való munkálkodásra, az élet komolyabb felfogására igyekeznek rászoktatni a tanulót, hogy így ellensúlyozzák a társadalom egy részének, egyes sajtótermékeknek és az esetleg rejtett szervezkedéseknek hatását.

Hatással van azonban a középiskolai diákra saját társadalmi köre is. Megkívánja tőle, hogy tartsa fenn vele a kapcsolatot: az iparos fia például jelenjék meg az iparosok ünnepélyein. A város polgársága elvárja a tanulók utcai viselkedésének kifogástalanságát, ugyanakkor szeret megbotránkozni a céltalan korzózásokon, esetleg kísérgetéseken, viszont az iskolával szemben mindig a diák védelmére kel. Egyházi, városi, megyei előkelőségek elvárják, hogy a tanulók az utcán köszönjenek nekik. A hatóságok gyakran kívánják az ifjúság, főleg a cserkészek kivonulását ünnepélyekre, előkelő vendégek fogadására, néha a rend fenntartására, légvédelmi gyakorlatokra stb.

A diák *szüleitől* tandíjat, megfelelő könyveket, felszerelést, ruházatot, az otthoni tanulásra időt, helyet, világítást és csendet igényelhetne. Oly magától érthetőnek látszik ez és mégis mily kevés helyen van meg! Mennyi bajnak forrása, ha a gyermek szüleinek pontatlanságát látja, még akkor is, ha a tandíj befizetésére szükséges pénz nem jelent érezhető anyagi áldozatot! Néhol az otthon rendetlen étkezési ideje, külön zene- és nyelvórák, sok időbe kerülő megbízások teszik lehetetlenné a gyermek számára az iskolai feladatok elkészítését, másutt a társas összejövetelek zaja és zavara teszi képtelenné arra, hogy gondolatait összeszedje. Az iskola arra neveli a gyermeket, hogy szolgálatra készen segédkezzék szüleinek, de feltételezi, hogy a szülői ház nem teszi lehetetlenné a növendéknek az egészséges időbeosztást és az iskolai kötelesség teljesítését.

Mily szép a családi kör, melyben a gyermek mintegy szülői példáján megszemélyesítve látja a benső vallásosságot, nem kérkedő, de tudatos nemzeti érzést, az áldozatkészséget, a kötelességteljesítést, ahol

okos szeretettel és féltő szigorúsággal őrködnek a serdülőknek testi, értelmi, erkölcsi fejlődésén. Ott, hol a családi kötelék meglazulása vagy a szülő halála miatt a tanulónak nincs családi otthona, vagy ettől az iskola távolsága elkülöníti, nagy áldás a jószellemű internátus, árvaház, melyet hivatása magaslatán álló vezető igazgat.

A középiskolai diák saját társadalmi körétől sokszor indítékokat kap édesapja foglalkozási ágának megbecsülésére. Megerősödik osztályöntudata. Nem egyszer azonban a felnőttek őt is felnőttnek tekintik, oly szórakozásokba viszik, melyek tanulói mivoltával nem férnek össze és akkor az iskolával szemben leplezik az elkövetett hibát. Nem egy esetben a felnőttek sportkörei is ebbe a hibába esnek.

A *társadalomtól* a diák emberismeretének gyarapításán kívül sok jót, de sok rosszat is kaphat, a társadalom ugyanis általában nem éppen a serdülők és ifjak érdekében rendezi be és korlátozza a maga életét. Az emberi jóság és együttérzés példáit tapasztalja a sorkoszt, segélyezések, az ösztöndíjak, a szegénygondozás terén, nemzeti öntudata megerősödik egy nagy katonai szemle pompás fegyelmén; a közös isteni tiszteleten, vallásos összejöveteleken, hazafias ünnepélyeken megerősödhet a saját vallásos és hazafias érzése, nagy emberek temetési pompáján erősödik kegyelete és tekintélytisztelete, de egyúttal láthat hivatalos ünnepélyeken, isteni tiszteleteken nem egyszer nem példaadóan viselkedő előkelőségeket, olvas az újságokban tisztviselők sikkasztásáról, politikusokról, akik egymás becsületébe gázolnak, lát izléstelen kirakatokot az utcán, erotikától lihegő filmeket, kasszasikerre pályázó, durva, erkölcsi elveket megcsúfoló színdarabokat, talál szennyirodalmat olcsón szállító kölcsönkönyvtárakat, látja a társadalom-felforgatók tüntetéseit és talán ugyanakkor, midőn lelkének egyensúlyát felborítja az iskolában hirdetett eszményeknek és a durva valóságnak kiáltó ellentéte, hallja a titkon szervezkedők csábító suttogását...

2. A *társadalmi megbecsülés* alapja nemcsak az ember egyéni értéke, hanem a vagyon, a hatalom, továbbá az, hogy az állam mennyire ismeri el valakinek érdemeit címekkel, kitüntetésekkel, illetményekkel.

Be kell vallanunk, hogy a középiskolai tanárság a foglalkozási ágak ranglétrájának — társadalmi megbecsülés szempontjából — nem éppen az élén áll. — Paul Rohrbach írja egyik könyvében, hogy a német állam ugyanakkor, amikor kevesebbet fizetett a tisztviselőinek, mint az ipar és a kereskedelem, a különbözetet egyéni és állásbeli tekintélyben adta meg nekik. Ez a nagy tekintély a társadalmi életben nagy értékét jelentett. Hogy a magyar középiskolai tanári pálya sohasem volt a gyors előmenetel, a nagy fizetés pályája, az tudott dolog. Újabb időben pedig a kezdő tanárok éveken át oly kicsiny illetmények mellett tengetik életüket, melyek nemcsak a művelt ember életszínvonalát, hanem a legszükségesebb létfenntartást sem biztosítják. Amit „tekintélyben“ a tanügyi kormány az idősebb tanárok egy részének címek adományozásával, magasabb fizetési osztályok megnyitásával adni tudott, azt károsan el-lensúlyozza az egész társadalom előtt ismeretes tény, hogy a kezdő tanár éveken át valósággal nyomorog. Birósági gyakornokok, jegyzők, egészen alárendelt munkakörökben foglalkoztatott ADOB alkalmazottak

magasabb illetményeket kapnak, mint teljes tanári munkakört egyéni felelősséggel betöltő, bírói teendőket is végző középiskolai tanárok.

Ennek egyik következménye volt és ma is az, hogy a jobbmódú körök vagy a magasabb társadalmi osztályokhoz tartozó családok ritkán nyugszanak bele abba, hogy fiuk a jogi vagy orvosi pálya helyett a középiskolai tanárit válassza. Így a fiatal tanári nemzedék ritkán hozza magával már hazulról a társadalmi érintkezés csiszolt formáit, a jobb társadalmi körökhöz való tartozás tudatában gyökerező biztos fellépést. Ez a legtöbbször az alacsonyabbrendűségnek érzését fejleszti ki s ez fellépésüket bátortalanná, sokszor félszeggé teszi. Másoknál pedig ez a finomabb életformák dacos elhanyagolására vezet. Az osztályteremben elkülönült munkát végző tanár, akinek figyelmét a tanítás anyaga és feloldozása, energiáját pedig a serdülők állandó fegyelmezése leköti, nagyon hajlamos kisebb különködő szokások felvételére. Mindezek színén nem emelik a szép képzettségű, művelt, kötelességeit buzgón végző tanár tekintélyét nemcsak a némi éretlenkedésre hajlamos ifjúság, hanem a sokszor csupán a külszín szerint ítélő nagy társadalom előtt sem. Végül a regényekben, színdarabokban, filmekben többnyire korlátoltnak, kicsinyesnek, esetleg rosszlelkű zsarnoknak jellemzik a szereplő tanár alakját. Ez mindig közönség-sikert jelent, hiszen az a felnőtt, akinek ifjúkorában tehetségtelensége, tudatlansága, durva lelkülete miatt összeütközése volt valamikor a középiskolával, minden ilyen olvasmányban vagy darabban a maga igazsága mellett talál érveket, a maga kissé szégyenletes multja mellett védőbeszédet olvas ki belőlük. Szerzetes tanároknak általában nagyobb a társadalmi tekintélyük, de ez tán inkább a papnak, mint a tanárnak szól.

Ne tévesszen meg bennünket a barátságos köszönés szülő és hozzátartozók részéről. Ez a buktatási „hatalom“ ideiglenes birtokosának szól. Hallottam már több városban olyan szülőkről, sőt tanulókról is, akiknek annyira gyenge az emlékező tehetségük, hogy az érettségi vizsgálat után a tanárt többé nem ismerik meg.

Régebben ritkaság volt és bizonyára most is az, hogy a tanári pályára nem jelesen érettségizett tanuló ment volna. Statisztikai adatokkal tudnék szolgálni arra nézve, hogy ezekben az ifjakban aránylag mennyivel fejlettebb a hivatástudat, a szorgalom, a szaktárgyakba való elmélyedés, a vizsgálatokra nem kompendiumokból való készülés, mint egyik-másik más karra tódulóban. Tudományos társulataink a középiskolai tanárok tagsági díjai, irodalmi munkássága nélkül jóval szegényebbek volnának. Tudomány-népszerűsítő törekvéseink középiskolai tanárok nélkül el sem képzelhetők.

Az állandó továbbképzést, alapos szaktudást, általános műveltséget mindenki elvárja a középiskolai tanároktól. Vidéki városokban hatóságok, hivatalok, magánfelek szakvéleményeket, fordításokat, felvilágosításokat kérnek tőle. Kulturális intézményeknél a legterhesebb, de nem a legdíszesebb állásokat neki kínálják fel, csikorgó hidegben, rázós utakon őt viszik messze tanyai központokba népművelő előadások tartására, neki kell ünnepélyeken beszédeket mondania, közjóléti, egyházi, vá-

rosi, megyei bizottságokban érdemleges munkát végeznie. A mellett so-vány fizetéséből jutni kell valamennyi helyi egyesület tagsági díjára, de nem vonhatja ki magát egyetlen jótékony célú mozgalom, ünnepély, hangverseny alól sem. Hogy az iskolai munkájában lelkiismeretes pon-tosságot, fegyelemtartást, nevelői tapintatot, tanítási eredményt, igazsá-gos osztályozást és valamely fegyelmi ügyben biztos ítéletet követelnek tőle, az csak természetes. Nehezebben teljesíthető követelmény, hogy mindenki az ő hozzá tartozó számára szeretne kivételes bánásmódot, enyhébb osztályozást, többszöri feleltetést, jobb elültetést stb., mint a többi tanuló számára.

Mit vár tehát a tanár a társadalomtól? Iskolai és társadalmi mun-kájának legalább erkölcsi megbecsülést, tekintélyének megvédését anyagi ellátásával és erkölcsi érdekeinek támogatásával. Erre a tekintélyre nem-csak nevelő, hanem még oktató munkájában is szüksége van. Ennek a munkának eredményessége pedig magának a társadalomnak is érdeke. Tagadhatatlan, hogy a több ezer főből álló tanárság tagjai közötti s van elvértve gyengébb erő, van aki nem mindig találja el egy nehéz fegyel-mi esetnek legtapintatosabb megoldását, de merem állítani, hogy nem több mint más, nagyobb tekintélynek örvendő tisztviselői ágazatban.

Amennyire kívánatos, hogy a középiskolai tanár működése ne szo-rítkozzék az iskola falai közé, annyira veszélyessé válhat az a belátás, hogy míg a lelkiismeretes iskolai munkáért alig jár elismerés, addig esetleg a gimnáziumi munka minőségének kárára kifejtett politikai, tár-sadalmi működés, az iskolától egészen távoleső térben kimutatott moz-gékonyság külső tényezők közvetítése révén hamarabb kap jutalmat. Pedig éppen a katedráján hűségesen dolgozó tanárnak a jól végzett munka tudatán felül mennyi jutalom, újabb erőfeszítésekre biztatás lenne a társadalom, az iskola-fenntartó közület részéről munkájának erkölcsi elismerése, mely címben, egy tanulmányi ösztöndíjban, előléptetésben nyilvánulhatna meg. A társadalom és az isko a-fenntartók tehetnének valamit a tanári cím védelmében is, mert ez is csak emelné a közép-iskolai tanár tekintélyét.

Kényes feladata a társadalomnak, mikor községi, felekezeti közép-iskolákba igazgatót, tanárt választ. Önönmagát becsüli meg a társada-lom, ha ilyenkor minden melléktekintet nélkül csak az igazság és mélt-ányosság szavára hallgat. Egy-egy választás nem egyszer fájó sebeket ejt, értékes ifjak munkakedvét szegi, tanár és tanulók lelkében megren-díti az igazságban való hitet. Éppen oly nagy a felelőssége a sajtónak, mint a közvélemény irányítójának, amikor iskolai eseményeket úgy tár-gyal, hogy evvel a tanári tekintélyt nagy mértékben lejárattja.

A tanár szívesen végzi nem könnyű munkáját, csak erőszakkal ne rombolja a társadalom azt, amit ő épít.

Járay Imre.

A katonai szellemű iskolai nevelésről

Forrongó korunkban, kiforratlan eszmék és féligkész szellemiségek kaotikus zürzavarából mindmáig talán egyetlen nagy eredmény magasodik fel világosan előttünk: *a nemzeti érzés hatalmas előretörése*. Tudományos felkészültséggel és szívárványos képzelőerővel egyaránt kutatják a nemzeti mult egyes területeit az írók, politikusok, történészek, s ha látszólag nagyon szétágazó is a munka, amely mindent, ami a nép és nemzet sajátos, másoktól megkülönböztető és más felett elsőbbségét mutató kultúrkincese, ki akar ázni és tudatosítani akar, a nemzeti vagy népi érzés erősítésére, mégis azok számára, akik felnyílt szemmel figyelik ezt a csodálatos nemzeti és népi másodvirágzást, immár mutatkoznak bizonyos szempontok, amelyek szerint a csoportosítást megkezdheti.

A nélkül, hogy túlságosan hosszúra nyúló magyarázatokkal állításunkat igazolnánk, megállapítjuk, hogy a régi katonai mult felelevenítése, elnémult dicsőséges harcokra való emlékeztetés, korábbi századok katonai erényeinek a mai nemzedék elé tárása és mindaz, ami ezeknél közös származási alap: harcos életmód, fegyverforgató készség, katonaszeretet korunk nemzeti irányú tudatosító munkájának egyik fontos, talán *a faji önérzet tudatosítása mellett* legfontosabb része. Aki csak valamennyire is lépést tart a folyóiratirodalommal, bámulva láthatja ennek a katonai szellemnek térfoglalását minden országban, ahol eddig jóformán hiányzott a népi jellemzők közül a harcos pszühé; nem a közismert német és olasz katonaszellemű irodalomra gondolunk most, még csak a francia, lengyel vagy délszláv lapszemlék katonai szellemű cikkeinek szaporodása sem tűnik fel, de igenis az új militarista szellem európai hódításának kell minősítenünk azt a növekvő érdeklődést, amelylyel a svájci, svéd, hollandi, finn vezető folyóiratok a hazai katonai tárgyak felé fordulnak. Ime: a huszadik század első évtizedeinek minden téren megnyilvánuló *nemzetközisége helyett* a befelé forduló, új szempontú értékelés, amely letagadhatatlanul jelentkezik és aminek hatása alól mi sem vonhatjuk ki magunkat a nélkül, hogy elmaradtak ne lennénk.

Az irodalom mindég saját korát fejezi ki s ez vonatkozik az időt kevésbé álló folyóiratirodalomra is. Természetes, hogy a katonai tárgyú írásművek térhódítása egybeesik a fegyveres erőnek minden viszonylatban történő kifejlesztésével, a katonai szellem erősödése csak visszhangja a valóságos fegyvercsörgésnek. Csalódnék, aki azt hinné, hogy a fegyverkezési verseny csupán politikum: benne van ez a kor szellemében, különben miért menne túl sokszor a gazdasági életre káros mérven is? Jogosan írja *Kornis Gyula korunk önvizsgálatában*, hogy „a világ elsősorban oly javak termelésébe fekteti bele *szellemét*“, amelyek fegyverül alkalmasak mások ellen, igen, a világ s különösen Európa nemcsak pénzét, anyagait, embereit és idejét áldozza fel a militarizmus oltárán, hanem szellemét is, sőt erkölcstana is egyre inkább jobban hasonlít a győző és legyőzött szellemvilágához, mint ahhoz, amit szün-

telenül hangoztat: a keresztyén etikához:

Törvények rendelkeznek a katonaság céljai szerinti anyaggazdálkodásról, generációk életrendje alakul a katonai követelmények szerint, szabályozza ez a szellem irodalomról, költészetéről, világnézetéről, embertársainkról és életcéljainkról alkotott véleményünket, ehhez a szellemhez alakul a polgári hierarchia és hovatovább hitünket, minden lelkesedésünket, becsvágyunkat és reményeinket írjuk katonazászlóinkra.

* * *

Csodálkozik-e valaki azon, hogy a mindent behálózó és minden egyéb léttéren átnövő *katonai szellem követelményeket támaszt a neveléssel szemben is*? Ha irányítani akarja a saját céljainak megfelelően, a katonai szellem gyermekkori beültetésével, külsőségek szoktatásával, szervezeti reformokkal és az iskolai életbe való aktív beavatkozással a jövődő ifjúságot: ezzel lényegében véve annak az egész felvilágosodás korán átnyuló pedagógiai iránynak az elveit fogadja el, amely szerint *a nevelés mindenható*. Mindenhatónak kell feltételeznie a nevelőmunkát a német nemzeti szociálista ifjúságvezetőnek, *Schirach von Baldur*-nak, mikor egyik írásában így szab irányt az új német pedagógiának: „Legyen az iskolák minden faja s azon belül minden tantárgy, tanító vagy tankönyv olyan, hogy áthaladva rajta, a német ifjú világfelfogása maradéktalanul azonosuljon a nemzeti szociálizmussal“. Nagy hit és erős meggyőződés van ezekben a szavakban, amelyek *teljesen mentesek a korábbi pedagógusok sokat tépelődő, óvatos és a külvilág hatásainak befolyást feltételező eszmevilágától*. A katonai szellemtől átítatott új nevelési szemlélet egyszerű: mindennek egységesen a nemzeti és katonai érzésű ifjút kell kialakítania és viszont, ha jól alkotják meg a nevelési rendszert — *hirdetik* —, az eredmény el nem maradhat.

Magyar viszonylatban messze vagyunk még ettől a „*totalis*“ állaponttól. Messze vagyunk elméletben is, de milyen messze vagyunk akkor, ha évek során át leszűrt tapasztalatainkat kíséreljük meg összegezni és felelni akarunk arra a kérdésre, hogy *vajjon tényleg minden mirajtunk: rendszeren és nevelőkön múlik-e?* Nem, nem vagyunk mindenhatók, mert kívülünk még számtalan ható tényező működik és a szülői házon, társadalmi mozgalmakon, utcán, olvasmányokon, stb. kívül a tényezők végnélküli sora alakítja a fejlődő lelket elő nem írható és meg nem jósolható egyéniség felé.

Amikor azonban hangoztatjuk a nevelésben rendszernek és tanítónak nem-szuverén voltát, hitet teszünk egyszersmind a mellett is, hogy kötelességünknek érezzük teljes erőnkkel bekapcsolódnunk minden olyan munkába, amely az imént vázolt új célkitűzések felé halad az ifjúság nevelésén keresztül. Az előző évtizedeknél jóval nagyobb mértékben kötelességünk beengedni a nevelés berkeibe a napi politikától teljesen mentes, ideállá nemesített, de a korrallal párhuzamosított eszméket. Vagyis: *faji öntudat, katonai szellem és gerinces, kritikánélküli kiállás aktuális nemzeti célokért*, e hármas jellemzője az új nacionalizmusnak nem maradhat ki egyetlen nevelési kör munkájából sem, mert ha kihagynók, bármilyen magas pedagógiai elvek tiszteletében tennénk is ezt, szaká-

dékokt nyitnánk az élet és az iskola között.

Mai értelmezés szerinti nemzetnevelőink közül a temperamentumos és foglalkozásánál fogva is hivatott *Zrinyi Miklós* harsonázó hanggal és messze századokra elható erővel vallja a katonai erényeket alapvető követelményül nemzetünk fennmaradásához. Bizonyos, hogy a mai szellemtörténeti módszerrel boncolgatva *Pázmány és Apáczai* magyar megnyilvánulásait, ki fogják majd mutatni a teljes összhangot *Zrinyi* gondolataival, annál is könnyebben, hiszen a tanítvány *Zrinyi* csak hasonló szellemű nevelőtől nyerhette a *magyar hadvezér által vezetett nemzeti hadseregről*, mint alapvető magyarságfenntartóról vallott felfogását, *Apáczai* pedig a magyarság és művelődés párhuzamos szeretetét követelte s lehetett-e a 17. század vérzivataráiban magyart szeretni és katonaellesnek lenni?! A kuruckor vezetői, *Rákóczi*val az élükön, a nevelés egyetlen fajtáját úzhették csupán, azt, amely minden korszerű elmepallérozása mellett katonai alapokon nyugodott. A fejedelem *Nemes Testőrségének* magas műveltsége és katonai szelleme még az aránylag kevésbé aktív *Mikes Kelemen* leveleiben is megnyilvánul, testőrtársainak ösztönös katonavolta pedig kiviláglik a *Törökországi Levelekből* s a tényekből, hogy sokan közülök magas katonai méltóságokat értek el francia, lengyel és orosz szolgálatban és egyúttal a legműveltebb elemet képviselték az illető idegen hadseregekben. Tovább kutatva a magyar nevelés katonai vonatkozásaiban, feltűnik a *Mária Terézia* korabeli nemesi testőrség magyarjainál is a művelődés és katonaelles szoros harmóniája és *Bessenyei*től fogva el nem ülő követelése éppen a legműveltebb hazafiaknak az önálló magyar hadsereg, mint az integer nemzeti élet egyik legfontosabb akarati megnyilvánulása.

* * *

Ha ilyen élénken élt régtől fogva a katonai szellem a vezetésre hivatott magyar lelkekben, miért lanyhult el a 19. és 20. század során ugyannyira, hogy ma mint új követelményt kell hangoztatni? A magyarázat igen rövid: *nem volt öncélú magyar hadsereg, amelyért lelkesedni érdemes lett volna*. Számos hátramaradottságunk és elnyomottságunk egyik legfájdalmasabbika nyilvánult meg az 1938 végén benyújtott új honvédelmi törvény hírlapi kommentárjaiban, amikor azt kellett feltárni, hogy *Mátyás király óta igazán magyar hadseregről még beszélni sem lehet*. A rövid felvillanások, mint amilyenek a kuruckori hadsereg, szabadságharcbeli honvédség és az 1867 utáni honvédség csak arra voltak jók, hogy *fájdalmas összehasonlításokat lehessen tenni korszerű és mozgásában nem gátolt idegen hadseregek és a miénk között*.

Önként értődik ezekből, hogy az a katonai szellemű nevelés, aminek most el kell következnie: nem lehetett valósággá, nevelési eszménnyé Magyarországon az elmúlt kétszáz évben. *Középiskoláink szelleme egyre jobban eltávolodott a vitélő és kardot-pennát egyforma öntudattal forgató elődöktől és lett, amivé lennie kellett számtalan egyéb ok miatt is; valami csodálatosan élettől elvonatkoztatott, bár magasrendű és lélekművelő világ kifejezőjévé, ami egyformán távol esett magyar élettől és magyar eszményektől*. Amíg az olasz iskolák háborúelőtti szelleme

forró szeretettel lelkesített az olasz katonáért (gondoljunk vissza csak *Amicis* „A szív“-jére!) és *Vilmos császár* Németországában az ifjúság kora gyermekségétől kezdve magába itta a hadsereg iránti rajongását, addig a debreceni vagy szegedi iskolákban nemzedékek nőttek fel, amelyek a magyar katonaságot legfeljebb a multba vetítve hallották szeretettel emlegetni.

Mint annyi másban a magyar problémák megoldásánál: *itt is évszázadok szakadékait kell áthidalni* és erőszakos szemléletformálással kell korszerű alapokra helyezkedni. Lehetséges-e ez? kérdezzük aggódó lélekkel és azzal a felelősségérzettel, ami át kell hogy hasson bennünket, magyar nevelői rendet!

* * *

Igen, lehetséges, ha nem szabályzatok szürke szempontjai és adminisztrációs gépezetek lassan forgó csavarjai irányítanak bennünket annak a munkának a során, aminek a célja a magyar katona megszerettetése, a magyar hadsereggel való lelki egyesítés és a defetista szellem kiirtása. Lehetséges *azon a nemzedéken keresztül*, amely már ökölbesorított kézzel állt Budapest utcáin idege megszállók bevonulásakor, amely valóságként látta öszülő világháborús katonák újrabeöltözését és dobogó szívvel figyelte a magyar honvédség legutóbbi erőmutatásait. Ez a nemzedék már nem fogja aggódó szemmel olvasni az ellenséges erőkről szóló számoszlopokat, nem látja katonai szolgálati idejének letöltésében az idővesztéséget, meg tud alkudni a kényelmetlenségi velejárókkal és szeretettel áll meg útkereszteződéseken, mikor azt vonuló, éneklő, elfáradt és poros katonaoszlop zárja el. És ez a nemzedék már látni fogja az iskola padjaiban nyiladozó értelmű fiúcskákban az ország megmaradásának biztosítékát, a jövő katonáját.

„Nem az a fontos, hogy mit tanítunk, hanem az hogy hogyan!” — hirdette a kultusztárca átvételekor *Teleki Pál* gróf és ebben a vonatkozásban is csak azt mondhatjuk, hogy osszák el az illetékesek bármilyen tantárgyak kereteibe, megnyilvánulások közé és öltöztessék bármilyen formába a magyar katonaság megszerettetését, ne az eszközök legyenek fontosak, hanem a cél. Természetesen bizonyos tantárgyak önként kínálnak alkalmas átvivőt; így elsősorban a történelem, a földrajz és a magyar irodalom azok, a melyeken keresztül könnyűszerrel behatolhat a hazafias katonaszellem az iskola levegőjébe.

A történelem tanításánál főleg a hazai vonások alkalmasak arra, hogy a fejlődő gyermek is megérezze fajtájának nemcsak katonai erényeit: a vérrel és karddal szerzett haza, a szüntelen védekezés idegen betörések ellen, a hadseregnek törökkor előtti szétzüllése kapcsolatba hozva a nyomban utána következő katasztrófával, a kuruckori kiváló teljesítmények, a honvédek alig kiképzett tömegeinek dicsőséges szereplése és a világháború magyar katonáinak bátorsága igen alkalmas momentumok — kellőleg feldolgozva — ahhoz, hogy a gyermek megérezze: fennmaradásunk és fejlődésünk egyetlen biztosítóka a honvédő katonaság. Tehát: *ne legyen* a történettanítás katonai szelleme virtuskodásra vagy imperializmusra való buzdítás, hanem kapcsolódjék össze mindig a ma-

gyar katonai erények dicsérete a haza megvédésével olyan módon, hogy a tanuló hazaszeretét növelje s ne kalandvágyát vagy éppenséggel gyűlölködését más népek ellen. Ilyen értelmezésben válhatik a történelem-tanítás valóban a magyar élet tanítómesterévé és kapcsolódhatik szervesen össze a magyar földrajz tanításával. Ennek a tárgynak iskolai tanításában — mint ezt már számtalan illetékes helyen is hangoztatták — a középpont csakis a *szülőföldismertetés*, a szülőföldrajz lehet akkor, ha valóban nemzetnevelő tantárggyá akarjuk tenni. A szülőföld szűkebb értelmezésben nemcsak eszmeileg kapcsolódik össze a katonasággal, hanem gyakorlatilag is, a környék, közeli terep, magyar tájjellegzetességek, települési formák, néprajzi viszonyok, úthálózat, éghajlati jellemzők, stb. beható tanításával, amely tudnivalókra a katonának feltétlen szüksége van. Elsőrendű katonai szempontú követelmény tehát az iskolai földrajztanításnál a szülőföld minél behatóbb, kirándulásokkal kapcsolatos ismertetése. Magasabb fokon a magyar medencerendszer honvédelmi vonatkozásainak, a gazdasági földrajz oktatásánál a katonaság anyagi ellátását magyarázó termelési, statisztikai és klimatikus adatok ismertetésének van szoros összefüggése a katonasággal. A legmagasabb fokon pedig, amikor a földrajztanítás igazi feladatához, a szintézishez ér, kristálytisza és logikus egységbe lehet foglalni a táj és nép, természet és haza, történelem és gazdasági élet: egyszerűen a magyar élettér fogalmait. A magyar irodalom tanításának katonai vonatkozásait főleg abból a szempontból szeretnénk fejleszteni, amennyiben azokon keresztül az ifjú évszázadok költőinek és íróinak öntudatos magyarságát és az ezzel párhuzamos katonaszeretét szívhatja magába. A régi vitézi élet megkapó képei, az önfeláldozás a hazáért, fájdalmas együttérzés a nemzettel elnyomatásának korszakaiban, a rövid ideig tartó dicsőségnek boldog hangulata, Balassa Bálinttól Végváriig megannyi alkalom a lelkesíteni tudó nevelő számára ahhoz, hogy a hazát védő fegyveres erőt rokonszenves színben tüntesse fel, a magyar öntudatot elmélyítse és lelkileg előkészítse az ifjút arra az időre, amikor esküjét, teljes tudását, sőt életét köti le a magyar hadsereg szolgálatára. — De bő alkalom nyílik a katonai szellemű nevelésre valamennyi iskolai tantárgy tanításánál a felsoroltakon kívül is: így pl. a fizika és kémia megfelelő részeinek kiemelésével hasznos előkészítésben lehet részesíteni az ifjút az elkövetkező katonai szolgálat számára, az erkölcsstan az önfeláldozást, bátorságot és kitartást — ezeket a par excellence katonaszereteket — adhatja az iskolásdiáknak és útját állhatja sok álruhában lopakodó defetista kísértésnek.

Külön fejezete az iskolai katonai szellemű nevelésnek a *testnevelés*, amely újabb időkben Európában mindjobban katonai előkészítővé alakult. Hazánkban egyelőre csak a fiúk testnevelése közeledett a hadsereg felé, a leányok testnevelésének reformja még késik, de már így is figyelemreméltó eredmények mutatkoznak. Ez a része az iskolai oktatásnak az, amely hovatovább az összekötő híd szerepét tölti be iskola és katonaság között s bizunk abban, hogy a még mutatkozó hiányok pótlásával és a szükséges felszerelés kiegészítésével a hadsereg testi vonatkozásait kielégítően fogja szolgálni.

A nevelők egyénisége és az oktatás tartalmi része mellett nagy jelentősége van a *külsőségek által való szoktatásnak* is. Miért ne lehetne bizonyos helyes értelemben vett laktanyai rendet meghonosítani az iskolában? A szolgálatok ellátását, jelentéseket, utasításokat, kérelmek előterjesztését és a tanulók viselkedésének alakítását miért ne lehetne olyan szempontoknak alávetni, amelyek rokonságot mutatnak a modern és magyar katonai szellemmel? Ne értse félre senki: *nem üres formalizmusban tetszelgő és katonásdít játszó gyermek-laktanyákat szeretnénk látni a mai iskolák helyén*, de igenis külsőségekben is katonás szellem uralomra jutását, amelyet megfelelő katonaviselt pedagógusok irányítása alapján el lehet érni úgy, hogy az iskola összes egyéb célkitűzései és eszményei csorbíthatlanok maradnak.

* * *

Az iskolai nevelés a fejlődő embert alakító hatóerőknek csak egyik nyalábja. Munkáját a szülői ház ellenkező célkitűzései erkölcsi légköre vagy kihagyásos működése éppúgy elgáncsolhatja, mint ahogyan módosítja, alakítja és csiszolja-görgeti az iskolás gyermeket az élet ezernyi más köre is. Az iskolai nevelés mégis döntő fontosságú nemzetnevelési szempontokból, mert a katonaságot kivéve egyetlen alkalom, amely az ifjúságot — tehát a következő nemzedéket — átgondolt és tudatosan alakító célkitűzések hatásának teszi ki. Azt hisszük tehát, hogy akkor, amikor a katonai szellemet gondolataink során *az iskolai neveléssel kapcsolatban kívántuk legelőször az életbe átültetni*, nem siklott ki a lényeg kezünk-ből. Ha az új honvédelmi törvényben felépített szervezet milliányi magyar férfinak életébe átvitt valósággá válik és sikerül iskolai nevelésünk irányelveit is a magyar katonai szellemmel párhuzamosítani, úgy gondoljuk, érezni fogja a hatásokat családi élet, irodalom, művészet, gazdasági élet és minden más kör, amely anyagi vagy szellemi erővel súlyt jelent az országban.

„*Libro e moschetto, fascista perfetto*,” vagyis — szabad és értelem-szerinti fordításban — könyv és fegyver a jövő záloga, *Mussolini* szavai szerint. Nem egyeztethető-e ez össze *Vergiliusnak*, a humanista nevelés egyik kifejezőjének „*arma virumque cano*”-jával vagy *Zrinyi* művelt, harcoss magyar ideáljával? Szakadásra kell-e vezetnie annak, ha kénytelenségből vagy belátásból fordítunk egyet iskolai nevelésünk kormányán és az egyetemes emberi eszmények *mellé* a katonai szellemet is felírjuk magyar pedagógiai zászlónkra? Nem! Hiszünk abban, hogy van az erkölcsi világrendben egy közös sík, amelyen elfér egymás mellett a Tegnap és Ma, a krisztusi szeretet és a hazaszeretet, nyíló gyermeki lelkeknek örök eszményekkel való telítése és katonai szellem. Tudjuk, hogy örökös a vád: a fegyvereket mások elpusztítására gyártják és a katonai szellemet azért nevelik már a gyermekbe, hogy felnöve gyilkos hadseregnek vérszomjas tagjává váljék. Érezzük azonban e váddal szemben a mi nagy igazságunkat: *nem a másét akarjuk bántani, csak a magunkét megvédeni; más jogait tiszteletben tartani, de a magunkéhoz minden áldozat vállalásával ragaszkodni s erre az áldozatvállalásra testileg-lelkileg öntudatosan felkészülni*, — íme: ezt értjük mi magyarok

a katonai szellem alatt. És eszünkbe jut annak a Gyóni Gézának a sír-verse, aki életével és halálával adta eszményét a magyar katonai szellemnek :

*„Véres harcok verték fel hírét,
De csak a béke katonája volt.“*

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Stereometrikus szemléltetési lehetőségek a tanításban

Nagyon sok olyan foglalkozást ismerünk, ahol szükség van térszemléletre. Így a hadsereg egyes ágazatában: a tüzérségnél, a repülőknél, tengerészetnél. Hasonlóan a természettudományok közül az optikában, a földmérésben, a térképkészítésnél, a különböző mérnöki pályákon, a művészetben és talán legfőképpen — bár utoljára hagytam — térmértanban és az ábrázoló geometriában.

A legtöbb embernek egyáltalán nincs térszemlélete, azaz képtelen térbeli tulajdonságokat, levezetéseket sikba vetítve meglátni, elképzelni. Kevesen vannak, akik bár nehezen és tökéletlenül, de mégis látnak. Az ilyenek megértik az előadásokat, meg is tartják emlékezetükben, de nehezebb feladatokat sohasem fognak megoldani. Végül alig akad olyan ember, aki valóban mindent lát és ért, ezek számára a matematika minden ága nyitott, a legnehezebb szellemi tornában sem fáradnak ki soha.

A tanárság már igen régóta keresi azt a módot, ahogyan a tanulók térszemléleti képességét növelhetné, s ezáltal felsőbb tanulmányokra tökéletesebben előkészítené őket; vagy majdani foglalkozásához biztosabb alapot nyújthatna. Ezért materializálták a mértani tananyagban előforduló legfontosabb testeket; ezért készültek fából, gipszből, vagy fémből a legismertebb mértani testek és kristályformák. Az előállítás meglehetősen költséges, így lehetetlen minden növendék kezébe adni az éppen tárgyalt testet. Legfeljebb egyes ásványtani intézetekben láthatunk I—I kristályformából több példányt. A tanár tehát magyarázata közben magasba tartva a testet, magyaráz, majd kézről-kézre adja a modellt. A gyerekek sokszor rongálják az így körözött tárgyakat, ezért nem szereti a tanár a kezéből a modellt kiadni. Inkább elkészítetteti növendékeivel kartonból a tárgyalt testet. Ennek két előnye is van: először — mivel a növendék maga készíti el a modellt — jobban fogja ismerni és a róla mondottakat megérteni; másodsor minden növendék kezében van a test a tanár magyarázatakor. A hátránya a kartonból való modellkészítésnek az, hogy legtöbbször a szülők készítik, nehogy a nebuló össze-ragassza a házat, s így már nem saját munkáját hozza az iskolába.

Végeredményben akár fából, fémből, gipszből, vagy kartonból készül a modell, mindenképpen csak külső tulajdonságokat olvashatunk le róla,

a belsejébe nem láthatunk. Ezért alkalmasabbak szemléltetésre a drótból készült vázak, amelyeket különösen ásványtanórákról ismerünk. Ezek drágák és nagyon kényes jóságok, így más módot kellett kitalálni a szemléltetésre. Olyan modellt kell készíteni, mely olcsó és így minden növendék beszerezheti, s a mellett a tanult összes tétel leolvasható legyen róla. — Már már úgy látszott, hogy a probléma megoldhatatlan. Először két német fizikus, Dove és Rollmann, majd jóval később a chartres-i liceum előjárója, Henri Richard találtak egy határozott és elegáns megoldást. Ők nem materializálták a tárgyalt testet, hanem lerajzolták ezeket. Rajzaik tökéletes valóság illúzióját keltik bennünk. Minden zavaró mozzanatot elimináltak, nem látni semmi mást, csak a testet. A relief-szerű benyomás egyszerűen elragadó. Amikor első alkalommal látjuk a térben lebegő testeket, csodálatunkban felkiáltunk. — Az ábrázolásnak ez a módja a két szemmel való látáson alapszik. Tudjuk, hogy a bal szemünkkel a szoba baloldalából, vagy a közelben levő testek baloldalából látunk többet, míg jobb szemünkkel éppen fordítva áll a helyzet. Ha becsukjuk egyik szemünket, ezt azonnal tapasztalhatjuk. Viszont ha mindkét szemmel egyszerre nézünk, a két kép az agyban egyetlen relief-szerű képpé egyesül. Ezen érdekes megfigyelésből kiindulva, Richard professor a következőképen okoskodott: a tárgyalandó testről 2 fényképfelvételt kell készíteni; egyet, ahogyan a bal szemünkkel látnánk és másikat, ahogyan a jobb szemünkkel látnánk. Feltalálta a verascope-ot, amely nem más mint egy sínen tolható fényképezőgép. A gépet a fényképezendő testtel szemben úgy helyezük el, hogy lencséje bal szemünk előtt legyen. A felvétel megtörténte után eltoljuk a gépet önmagával párhuzamosan a jobb szemünk elé és elkészítjük a második felvételt. Van olyan verascope is, amelyik a két felvételt egyszerre végzi. Ebben két lencse van, melyeknek egymástól való távolsága a 2 pupilla közép-pontjainak egymástól való közepes távolsága. — A felvételeket előhívjuk, s most már keresni kell alkalmas berendezést, amelynek segítségével mindegyik szem csak a neki megfelelő képet láthatja, s akkor agyunkban kialakul tényleg az egyetlen, kidomborodó kép. Az alkalmas látókészülék a stereoskop. Mint a neve is mutatja, térbelileg látó berendezés. Az elsőt Wheatstone készítette: 2 egymásra merőlegesen álló tükör volt a lényege. Nagyon sok helyet foglal el és így alkalmatlan iskolai használatra. Sokkal megfelelőbb a Brewster által készített prizmás vagy lencsés stereoskop, ez van napjainkban forgalomban.

Még tökéletesebb térben látó eszköz a Helmholtz-féle telestereoskop. Tanításnál még sem alkalmasak, mert drágák, s fellép ismét az elején tárgyalt nagy baj, nem lehet minden növendék számára beszerezni. Keresni kell egy olyan eszközt, ami fillérekből állítható elő és mégis tökéletesen kidomborítja a kettős felvételt. D'Almeida, braziliai földrajz tudós; majd Ducos du Hauron, fáradhatatlan kutató, akinek a tudomány oly sok találmányért lehet hálás, oldották meg a kérdést. A két felvételt egymásra nyomatták és befestették kiegészítő színekkel. Pl. a bal szemmel látható képet zöldre, a jobb szemmel láthatót vörösre. Készítettek fillérekből papirosszemüveget, még pedig a bal szem elé vörös cellofán papírt, a jobb szem elé zöld celofánt helyezve. Az egymásra

nyomatott színes képeket anaglypháknak nevezték. Anaglypha görög szó, vésett tárgyat jelent. Szemüveg nélkül az anaglyphák zavarólag hatnak ránk. A színek összevisszasága elrontja a látást. A megfelelő szemüveg feltevésével a kép egészen megváltozik. A kettős látszat megszűnik, a színek eltűnnek és egy egyszerű, tiszta fekete kép lebeg a levegőben. A domborulatok és bemélyedések tökéletesen észlelhetők. Richard professor nem elégedett meg az eddigi eredményekkel. Ő nem készített később már kettős fényképet sem, hanem rajzpapírra vetítette a térben álló testet. Egyszerű matematikai számításokkal és szerkesztéssel készítette el rajzait. A szerkesztés gondolatmenetét csak egyetlen ponttal kapcsolatban vázolom. A bal szemből kiinduló sugár az előttünk levő test O pontját kivetíti a rajzlapra. A vetületi pont jele O_B ; a jobb szemből kiinduló sugár az előttünk levő test ugyanezen O pontját kivetíti a rajzlap O_j pontjára. Ha a test minden egyes pontján keresztül egy bal és egy jobb szemből kiinduló sugarat vezetünk, akkor megkapjuk a test minden egyes pontjának, s így az egész testnek a két képét. A bal szemből való vetítés útján nyert képet zölddel, a másikat vörössel kell kihúzni. — Megjegyzendő a kiegészítő színeknek az a sajátága, hogy az egyféle színek, pl. vörös és vörös, zöld és zöld, homályosítanak, míg a kiegészítő színek: vörös és zöld erős fekete színt adnak. — Ha tehát szemünkre oly szemüveget helyezünk, melynek bal üvege vörös és a jobb zöld, akkor a bal szemünk nem a vörös rajzot, hanem a zöldet látja feketén, ugyanígy jobb szemünk a vörös rajzot látja, s így mind-egyik szem a neki megfelelő képet látja, a kettő egyetlen domború képpé egyesül az agyban. A szemüveg házilag elkészíthető kartonból vörös és zöld cellofán betétekkel. — Richard professor 40 test anaglypháját mutatta be 1912-ben Cambridge-ben az V. nemzetközi matematikai kongresszuson. Óriási volt a hatás, s mégis a háború utánig szünetelt az anaglyphák szerkesztése és használata. Ennek oka az, hogy az anaglyphák csak akkor tökéletesek, ha megfelelő beállításúak, ha a színek tényleg kiegészítő színek, ha a szemüveg színei pontosan egyeznek a rajz színeivel és ha a megvilágítás abszolút jó. 1912-ben még nem sikerült a nyomdai színeket és a szemüveg színeit teljesen egyeztetni, sez rontotta a hatást. A háború alatt sokszor lett volna szükség stereometrikus szemléltetésre, különösen a repülőknél, bizonyos feladatok megoldásánál. A léghárító berendezések feltalálásánál, ezen eszközök megmagyarázásánál fontosak a stereometrikus számítások. Csak egyetlen példát említek: léghárításkor a figyelők fülén hallgató van, mellyel a távolról jövő támadó gépek zúgását kell meghallani. A hallgató egy paraboloidnak és egy bonfokális elipszoidnak az egyesítése. A hanghullám fülünk, illetőleg fejünk mozgásával a paraboloid tengelyével párhuzamosan érkezik, átmegy a paraboloid és az ellipszoid egybeeső fókuszán és az ellipszoid második fókuszába verődik vissza, ahol a figyelő füle felveszi a hangot. A berendezés elképzelése az elmondottak alapján talán lehetséges, de vele való számítások stereometrikus szemléltetés nélkül teljesen keresztülvihetetlenek. A technika mai fejlődése mellett számtalan esetben van szükség az anaglyphákra. Ezért próbálkoztak az 1912-ben készített rajzok hibáin segíteni. Nem véletlen, hogy éppen német tudósok, így

Lüscher, Graf, Köhler, majd napjainkban Calov professor végeztek kísérleteket a normálhelyzet, a színezés és a megvilágítás változtatgatásával. Az eredmény egyenesen bámulatos.

A most kiadott német szakkönyv 24 mintát mellékel a probléma teljes megértéséhez. A könyv címe: Mathematische Raumbilder. Szerzői: Köhler-Graf-Calov. A mű átolvasása után végignéztem az említett szemüveggel a gondosan összeválogatott anaglypha-mintákat és bátran mondhatom, hogy a német találmány kifogástalan. A rajzokat vizsgálatkor az asztalra, vagy iskolában a padra kell megközelítőleg vízszintesen helyezni, akkor áll elő körülbelül az úgynevezett normál helyzet. A két szemünk közötti távolság felezőpontjából merőlegest bocsátunk az asztal síkjára, a dőléspontot összekötjük az anaglypha középpontjával, végül ezt a pontot összekötjük a kiinduló ponttal, így kapunk egy derékszögű háromszöget, melynek merőleges befogója átlag 35 cm. és az átfogó és a vízszintes befogó által bezárt szög körülbelül 45° . Ez adja a normál helyzetet. 1–2 foknyi és néhány cm-nyi eltérés nem okoz zavart. Fejünket fel-le, jobbra-balra mozgatva, mozgó csodát látunk. A kocka négyzetes oszloppá, a gömb ellipszoiddá nő. A színes nyomás tökéletes és a mellékelt szemüvegek színezése is teljesen azonos a rajz ár yalatával. Így nem érthetetlen, hogy teljesen kifogástalanul látunk.

Érdekes, hogy nem minden ember látja meg azonnal a szemüvegen keresztül az ábrákat. Gyermekek, egyszerű emberek azonnal látnak, minél tanultabb valaki, annál nehezebben lát. De $\frac{1}{2}$ perc elteltével mindenki gyönyörködik és próbálja a kiálló ábrát megfogni. Valóságos légi-geometria keletkezik. Ha az ábrákat elforgatjuk 180° -kal, vagy a szemüveget fordítva tesszük szemünkre, hogy a zöld cellofán kerüljön bal szemünk elé és a vörös jobb szemünk elé, akkor azok a pontok, melyek előbb kiemelkedtek, most bemélyednek s az előbb bemélyedett pontok emelkednek ki, így a test nem áll ki a papírból, hanem belesüllyed. A szerzők ügyesen válogatták össze a rajzokat. Egyszerűbből haladnak az összetettebb felé és közben még arra is gondoltak, hogy az olvasó lássa, mily sok esetben, a tudomány hány ágában nyernek alkalmazást ezen ábrák. Láthatjuk a gömböt, a szabályos testeket, ezek kombinációját. Bebizonyítják szemléltetéssel a Cavalieritételt és a mértan azon nevezetes tételét, hogy a háromszög szögfelezői egy pontban, a beírható kör középpontjában metszik egymást. Levezetik, hogy $1 \text{ dm}^3 = 1000 \text{ cm}^3$; $(a + b)^3 = a^3 + 3 a^2 b + 3 a b^2 + b^3$; a gúla és a gömb köbtartalmát. Láthatjuk az egyenes kúp kör, ellipszis, hyperbola és parabola metszeteit, a Dandelin-féle gömböket; az égykőpenyű hyperboloidot; a csavarvonalat, annak derékszögű vetületét, a gömböt az ortho- és laxodronákkal, egy tájképet Salzburg vidékéről és utoljára a párisi világkiállítás német pavillonját.

Az ily tökéletesen elkészített anaglyphák gyártási szabadalma német kézben van. A német birodalom összes alsó-, közép- és felső-fokú iskolái minden egyes osztálya számára készülnek már az azévi tananyag összes stercon etrikus rajzai. Rövidesen megjelennek kis füzet alakban, mellékelve lesz minden füzethez egy szemüveg. A sok-sok modell, amely ezelőtt szer-tárakban, nagy szekrényekben porosodott, most kis füzetben elfér és

minden kis tanuló kezébe jut. Hasznosak tehát ezek a rajzok nagyon. Megfelelnek főiskolai tanulmány közben is és nagyjelentőségük az autoditakták szemében. Hány embernek nincs módja a továbbtanulásra. Nagy megkönnyebbülésükre szolgálnak majd ezek a rajzok a könyvből való nehézkes tanulás mellett. Végül a laikus ember számára is gyönyörűséget jelentenek az anaglyphák. Mily pompás lesz, ha eljön az idő, amikor házépítéskor vagy valamely tervrajzpályázaton a mérnökök rajzaikat anaglyphák alakjában fogják benyújtani, s a néző előtt megelevenednek, hatalmasra nőnek az álmodott házak, paloták. Minden vágyam és célom, hogy a legrövidebb időn belül érintkezésbe léphessek az említett német tudósokkal és a magyar tanulók, a magyar társadalom számára is megszerezhessem ezt az új találmányt tanulmányaik megkönnyítésére.

Dr. Soós Paula.

A finn népiskola

A szélesebb néprétegek oktatását — természetesen elsősorban valóságos célzattal — Finnországban is, mint általában mindenütt, az egyház kezdeményezte. 1666-ban bocsátotta ki Gezelius püspök híres körlevelét, melyben az egyházközségek vezetőit u. n. vándoriskolák létesítésére hívta föl. Ez iskolák tanítói községről községre járva, néhány hónapon át foglalkoztak a hét évnél idősebb gyermekekkel, olvasásra, valásuk alapelemeire és éneklésre tanítva őket. Csak jóval később és igen szórványosan kezd írás és számolás is föltünedezni a tantárgyak között. A vándoriskola épp úgy, mint minden egyéb iskolaügy abban a korban, az evangélikus egyház vezetése és főnhatósága alá tartozott.

A XIX. század elején, mikor Pestalozzi és Bell-Lancaster szociális szellemű pedagógiai tanai egész Európában új lendületet adnak az egyetemes népnevelés gondolatának, Finnországban is mindinkább megerősödik az a fölfogás, hogy a népoktatást, melynek a vallási elemek tanításán kívül más feladatai is vannak, nem lehet többé teljesen az egyházra hagyni. Lassankint kezdenek kibontakozni a mai értelemben vett népiskola körvonalai, az elgondolások megvalósítására azonban, a korabeli finn politikai viszonyok következtében, csak mintegy fél század mulva kerülhetett sor. II. Sándor cár 1856-ban bizta meg a finn szenátust egy arra vonatkozó tervezet kidolgozásával, „hogyan lehetne megkönnyíteni a tartományoknak a népoktatás céljait szolgáló iskolák alapítását“. A tervezet a kiváló finn pedagógus, Cygnaeus Uno közreműködésével és szellemi irányításával néhány hónap alatt elkészült, az uralkodó jóváhagyta, de törvényerőre csak 1866-ban emelkedett. Ez a népiskolai törvény, korszerű módosításokkal, rendeletekkel és újabb törvényekkel kiegészítve, lényegében máig változatlanul érvényes alapja az egész finn népoktatásnak és iskolaszervezetnek.

A népiskola későbbi fejlődésére elhatározó jelentőségű volt a törvény azon rendelkezése, mely az iskolaügyek irányítását kivette az egyház kezéből. Cygnaeus elgondolása szerint ugyanis a népiskola főadata nem az, hogy vallási és egyházi ismereteket nyújtson, hanem hogy szolgálja és előmozdítsa az „általános népműveltséget.” E hivatásának pedig jobban meg tud felelni, ha nem az egyház, hanem egy az étellel közvetlen és állandó kapcsolatban lévő, önálló hivatalos szerv vezetése alatt áll. Be nem vallott, de igen fontos rendeltetése volt ezenkívül ennek a független bíróság mintájára alkotott központi intézménynek az, hogy megőrizze a finn népiskolát az idegen uralom befolyásától. Az a sikeres ellenállás, melyet a későbbi reakciós oroszosító törekvésekkel szemben az új intézmény kifejtett, nyilvánvalóvá tette rendkívüli nemzetpolitikai jelentőségét. E mellett évtizedes tapasztalatok igazolták, hogy a népnevelés egyöntetűségét és töretlen menetét minden más intézkedésnél jobban biztosítja egy ilyen, a mindenkori politikai kormánytól teljesen független iskolakormányzat, melynek működését nem érintik miniszterváltozások és kormányváltások, népművelési programját tehát zavartalanul valósíthatja meg. Ezért az önálló Finnország is megtartotta az iskolakormányzat intézményét s továbbra is központi helyzetet biztosított számára iskolaszervezetében. Ilyen közoktatási szerv különben egy más államban sincs, kivéve Svédországot, hol a század elején finn mintára hasonló hivatalt létesítettek.

A finn iskolakormányzatnak 16 teljesen egyenlő jogú tagja van, kik szavazással döntenek a fölmerült kérdésekről. A törvény előírása szerint tagokká csak olyanok nevezhetők ki, akik mint gyakorlati pedagógusok, alaposan ismerik a tanítói és nevelői munkát. Az iskolakormányzat 3 szakosztályt foglal magában: a népiskolait, középiskolait és a svéd nyelvű iskolákét. Mind a háromhoz egy-egy jogi tanácsos is be van osztva. A tagok hivatalba lépésükkor meghatalmazást kapnak, ami azt jelenti, hogy tisztüktől csak a független bíróság ítélete alapján foszthatók meg.

Az iskolakormányzat intézkedik csaknem minden olyan közoktatási ügyben, ami más államokban a kultuszminisztérium hatáskörébe tartozik. Finnországban a kultuszminisztérium szerepe elsősorban adminisztratív jellegű: törvények, rendeletek kidolgozása s a költségvetés előirányzása. Ezenkívül fölügyel arra, hogy az iskolakormányzat hivatása magaslátán álljon, intézi a kinevezéseket s megszerzi az iskolák számára az állami támogatást. A közoktatás tulajdonképeni irányítása azonban az iskolakormányzat föladata, mely intézkedéseiben a legnagyobb szabadságot élvezi. Teljes függetlenségének jellemző bizonyítéka például az a néhány év előtti eset, mikor a kultuszminisztérium leiratában meg akarta határozni több tantárgy óraszámát s kötelező rendeleteket akart adni a tananyagra vonatkozólag. Az iskolakormányzat visszaküldte a leiratot a megjegyzéssel, hogy ilyesféle rendelkezések cselekvési szabadságának korlátozását és megsértését jelentik. Általában az iskolakormányzat határozatai ellen csak a legfőbb közigazgatási bírósághoz lehet föllebbezni.

Az iskolakormányzat és az egyes iskolák közvetítő szervei a tan-

felügyelők, kik vidéken állami, városokban pedig városi tisztviselők. Pedagógiai és adminisztratív működésük az iskolai életnek mind szellemi, mind gazdasági részére kiterjed. A tanító munkáját épp úgy ellenőrzik, mint anyagi ellátását, de főlegyennek arra is, hogy a tantermek és az iskola felszerelése rendben legyen. Ha a tanító működését nem tartják megfelelőnek, fegyelmi eljárást indíthatnak ellene. Viszont, ha anyagilag nincs kellőleg ellátva a tanító vagy az iskola, a tanfelügyelő a tartomány vezetőjéhez fordul kifogásaival és panaszjaival az iskolát fenntartó község ellen.

A népiskola fenntartója Finnországban ugyanis a község, állami ellenőrzéssel, ami azt jelenti, hogy a községi tanács nem intézheti tetszése szerint az iskolaugyeket. Adhat ugyan utasításokat, melyek kiegészítik vagy pontosabban: értelmezik a törvényeket és rendeleteket, de határozataihoz a minisztériumtól kell hivatalos megerősítést kérnie. Főadata elsősorban az iskola gazdasági ellátása, míg a tulajdonképeni szellemi munkába nincs beleszólása. Annak irányító és közvetlen ellenőrző szerve a tanácstól minden iskolához rendelt 7 tagú vezetőség.

Ez a vezetőség gondoskodik tantermeiről, berendezésről, taneszközökről, választja a tanítókat, az iskola szolgaszemélyzetét, bírálja és ellenőrzi munkájukat, sőt fegyelmi joga is van velük szemben. A vezetőség 6 tagját a szülők közül választják, hetedik tagként a tanítók képviselője vesz részt a tanácskozásokon. A népiskola ellenőrzését végző hivatalnak a községi tanácstól való függetlenítése megakadályozta a közvélemény befolyását az iskola működésére. Ezt azért látták szükségesnek, mert bebizonyult, hogy a közvélemény sokkal határozatlanabb és ingadozóbb, semhogy alkalmas lenne az egységes irányt, egységes szellemet és zavartalan működést igénylő nevelési munka vezetésére.

A tanítóságnak a finn népiskolai törvény igen nagy szabadságot biztosít az iskola pedagógiai munkájának végzésében. Ő választja a tankönyveket, sőt ő szabja meg az egyes tárgyak óraszámát s a végzendő tananyagot is. Finnország ugyanis valószínűleg egyetlen állam az egész világon, mely semmiféle egységes, meghatározott tanrendet nem ír elő a népiskolák számára. A tantárgyak ugyan név szerint föl vannak sorolva a törvényben, de minden tanítónak joga van a tárgyak óraszámát s a tanítandó anyagrészetet tetszése szerint megszabni. Igaz, hogy tanmenetéhez meg kell szereznie a vezetőség jóváhagyását s a tanfelügyelő megerősítését, de ezt mindig meg is kapja, ha csak következetlenségek nem mutatkoznak tervezetében. A tantestületben az igazgató „első az egyenlők között“, tehát nem fölttes hatóság. Fizetése ugyanannyi mint a többi tanítóé, csak többletmunkájáért kap csekély többletdíjazást. Az igazgatót az iskolavezetőség választja 3 évre a tanítók sorából, miután a választandóra vonatkozólag kikérte az iskola tanítóságának véleményét.

Ami magát a népoktatás munkáját illeti, a 7–13 évig tartó kötelező iskolázás két főszakaszra oszlik: a két évfolyamú u. n. alsó- s a négy évfolyamú u. n. felső népiskolára. Valamennyi vegyes. Tantárgyaik 2, illetőleg 4 éven át azonosak. Az „alsó népiskolában“: hittan, vallástörténet és erkölcsstan, környezettan és tevékenység, anyanyelvi ol-

vasás, anyanyelvi írásbeli gyakorlatok, számolás, játék és torna, kézimunka, ének. A „fölső népiskolában“ az előbbieket kiegészítik: történelem, szülőföld-ismeret és földrajz, természettudomány, gazdaság- és háztartástan, egészség- és mértékletességtan, mértan, rajz, szepírás, sport. Nekünk szokatlan a tevékenység, játék, sport és mértékletesség mint tantárgy. De szervelesen illeszkedik a finn népiskola programjába, mely nem különböző ismeretek tanítását, hanem a kicsi állampolgároknak egészséges, értelmes, gyakorlati emberekké való nevelését tartja főfeladatának.

Meghatározott évnnyitó és évváró nap nincs. Minden iskola tettszése és belátása szerinti időpontban kezdheti és fejezheti be a tanévet, melynek szorgalmi ideje 36 hét. A heti munkaórák száma 30-32.

Évtizedes tapasztalatok igazolják, hogy a finn közoktatásügy alapszervezete minden tekintetben megfelelő. A népoktatás fejlesztésére s a tanítószág jogi és gazdasági helyzetének megszilárdítására fordított jelentékeny munka és áldozat sem volt eredménytelen. Ennek leghatásosabb bizonyítéka az az egyszerű statisztikai tény, hogy Finnországban egyáltalán nincs analfabéta.

Kispál Magdolna.

A tanító és falu élete.

(A Magyar Nevelők Egyesületének Vándorgyűlése Csongrádon.)

Boér Antal igazgató tanító „A tanító és falu szellemi—erkölcsi élete“ c. előadásban*) behatóan foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy mit tehet a tanító a faluja tanyakörzete szellemi és erkölcsi életének gondozása, továbbfejlesztése terén, annak a bomlasztó szellemnek ellensúlyozására, ami a háború után az egész világon, de különösen a falu életében végzi a maga romboló munkáját. Foglalkozik annál is inkább, mert a tanítói munka ma már messze kinőtt az iskola falai közül és az iskolában kezdődött munka párhuzamosan folytatódik az iskolán kívüli munkában. Behatóan vizsgálat alá veszi a továbbképző iskolák, a levelezőintézmény kérdését és a falusi és tanyai egyesületek életét.

A tapasztalati tényekre felépített hatalmas előadáshoz elsőnek vitéz Zentay Rezső mezőgazdasági népiskolai igazgató szolt hozzá. A tanyai lakosság gyermekeinek életében van három évre terjedő kor, mely az elemiiskola elvégzése és az életbe való kilépés közé esik. Ebben az időben mindkét nembéli ifjúság igen nagy százalékának nevelését és oktatását ma a gazdasági irányú továbbképző iskolák és a mezőgazdasági népiskolák látják el. Ezeknek nevelői tevékenysége és tanítási anyaga a földművesnép, a tanyai lakosság életéhez alkalmazkodik. A tanulók ezeknek az iskoláknak példájából közvetlenül az életbe lépnek ki s ezért különösen meg kell alapozni a további önművelést és az önálló gondolkodásra való szoktatást. Ennek a célnak megfelelően szabályozza az 1921. évi XXX. tc. a gazdasági irányú iskolák működését.

Az 1935/36. évi statisztikai adatok szerint 1259 gazdasági irányú továbbképző iskola működött a csonka ország területén. Ezekben az iskolákban 2850 tanerő 150.340 tanuló tanítását látta el. Egy tanerőre átlag 53 növendék jutott, ami a gyermekek

* Az előadás teljes szöveggel megjelent a Népkövelési kérdések c. kötetben.

serdülő korát tekintve igen nagy szám. Ugyancsak akkor 52 mezőgazdasági népiskola szolgálta a földmivesnép gyermekeinek oktatását. Ezekben 24.596 tanuló járt és egy tanerőre 1.8 tanuló esett.

A törvény rendelkezése szerint olyan községekben és tanyai körzetekben, ahol a 12—15 éves tankötelesek létszáma nem éri el a 40-t, általános irányú továbbképző iskola működik. Országos viszonylatban az 1259 gazdasági irányú továbbképző iskola működésével egyidőben 4518 általános irányú továbbképző iskola működött 182.663 tanulóval. Ezen tanulók közül legalább 100.000 földmives szülő gyermeke, s ezek így elesnek a gazdasági ismeretek elsajátításának lehetőségétől.

Szerencsésebb helyzetben vannak azok a körzetek, ahol mezőgazdasági népiskola működik, mert ezekben a tanítást és nevelést külön erre célra képzett gazdasági szaktanítói kar látja el és itt a törvény által előírt cél teljes egészében elérhető.

Iskoláink nagy gondot fordítanak a gyakorlati ismeretek elsajátítására és így a fiúk háziipari és gazdasági munkákban való foglalkoztatása mellett a leány növendékek háziasszonyi kiképzésére is gondot fordítunk. A mezőgazdasági népiskola minden tanulója részt vesz a gazdálkodás, kertészet, növénytermelés, állattenyésztés és gyümölcsvédelem munkálataiban. A mi iskoláink a növendékeken keresztül az újabb gazdasági ismereteket a felnőttekhez is eljuttatják. Az iskolában elhangzottakat otthon megbeszélik és nem egy esetben történt, hogy a tanulók a tanultak vissza-kérdésekör a szülők vagy szomszédok véleményét is elmondják.

Tanítás terén legszebb eredmények érhetők el, de a nevelést igen megnehezíti, hogy a gyermekek hetenként 1 vagy 2 napon jönnek iskolába és így az 5 illetve 6 napon az elért nevelési eredmény a jövő tanítási napig a gyermekekről részben lekopik.

Fái József állami tanító azt hangoztatja, hogy falun és tanyán a tanköteles kort meghaladott ifjúság nevelésének nincs határozott célkitűzése és még kevésbé vannak kiépítve nevelési intézményei. Sürgősen meg kellene szervezni az ország területén a falvakban és tanyán élő egy milliónyi magyar ifjú nevelési intézményét. A levante intézmény, ifjúsági egyesületek, dalegyletek, gazdakörök, műkedvelő gárdák, agrárirfjak egyesülete stb., nem oldják meg maradék nélkül a nevelés kérdését. Az elemi és a gazdasági továbbképző iskola célkitűzése szerint lerakja az öntudatosan hazafias állampolgári ideál alapját, de ennek az alapnak továbbépítése nem folytatódik. Neki a cserkészlet látszik olyan intézménynek, amely a 12—21 éves tanyai és falusi ifjúság nevelésével hivatásos nevelők vezetése alatt eredményesen foglalkozhatnék. A falun és tanyán a cserkészlet szervezésénél két főtényező vár megoldásra: a jólképzett és lelkes tanyai cserkészvezetők kiképzése, és a cserkészfoglalkozásnak a tanyai életbe és elfoglaltságba való beleillesztése. Téli hónapokban, amikor a gazdasági továbbképző iskolában a közismert tárgyak tanítása négy egész órán folyik, a négy egész órás tanítási egység helyett fél órás egységek tartása volna célszerű s az így felszabaduló két egész óra télen elég volna a cserkészmunka végzésére. Az őszi és tavaszi hónapokban a közismereti tárgyak tanítása csak egy órán át tart, a felszabaduló 3 óra pedig cserkészmunkára volna fordítható. A cserkészórát célszerű a gazdasági továbbképző tanítási napjára tenni, hogy a cserkészlet miatt ne kelljen a továbbképző tanköteles gyermeknek külön napon az iskolához elfáradni. Erre az időre a levanteköteles cserkészek is feljőnének, akik a levantefoglalkozás alól felmentést nyernének. Ez a cserkészszervezet a hivatásos nevelők kezében a levante intézmény sok-sok visszás vonását tudná megszüntetni és a cserkészletben működők alkothatnák a magvát annak a tanyai ifjúságnak, amely lassan többet és jobbat jelenthetne.

Vitéz Csaba László állami igazgató tanító hasonló értelemben foglalkozik a cserkészlet szerepével a gyakorlati tapasztalatok alapján. A tanyai cserkészletet látja hivatottnak arra, hogy a tanyai ifjúságot a szélsőséges irányzatok eszmehirdetőitől távol tartsa. A kísérleteknél a cserkészmunka elméleti és gyakorlati anyagát a tanya gyerek szellemi képességéhez alakították. A cserkészfoglalkozást a tanyai ember életének olyan szakára vezette be, amikor erre leginkább van idő. Ez októbertől-áprilisig terjedő 6 hónap. Ilyenkor az esti órákban összejöhetnek valamelyik tanyán és folyhat a cserkészmunka. A kerületi elnökségtől egy évi próbaidőt is kapott a munka megindítására és tanulmányozására. A tanyai tanítóság megértő támogatásával már három külterületi iskolánál folyik is a kiscserkész munka. Egyelőre minden biztató jel ellenére se táplálhatunk túlságos reményeket, mert sok az akadály. A tanyai ember nem rossz indulatú és érdeklődik, sőt tanulni is szeret, csak a bánásmódot kell megtalálni. A rádió, jó könyvek, első segélynyújtás, gazdasági továbbképzés stb. mind olyan eszközök, amelyekkel meg lehet közelíteni őket. Nekik maguknak kell rájönniök a cserkészlet szükségességére s akkor biztos a siker. Ezután a cserkészvezető kérdéssel foglalkozott behatóan.

Mogyoróssi Rókus állami tanító a téli gazdasági iskolát végzett úgynevezett „aranykalászos gazdák” felhasználásával kísérte meg a tanya gazdatársadalmának, ill. fiatalságának továbbképző munkáját. Programot dolgozott ki és ennek kettős: egy közelebbi és egy távolabbi célját igyekezett már eddig is megvalósítani. Közelebbi cél először a körzet gazdatudása színvonalának emelése, másodszer a nevezett ifjak önművelődésének biztosítása azáltal, hogy gyakran szerepelteti őket a gazdálkodásba vágó olyan kérdésekkel, melyeket ők maguk vállalnak el. Ez a körülmény biztosítja azt, hogy a már megszerzett ismereteik nem kallódnak el és hogy a gyakori szerepléssel ezek az ifjak fellépése javul és egy bizonyos idő múlva tekintélyre tesznek szert, amiből következik aztán a program távolabbi célja. Ezek a fiatal gazdák a fellépés és tekintély birtokában a gazdák társadalmi vezetői lesznek és mint ilyeneket számításba kell venni a közigazgatás tényezőinek is. Ezek közül lassan többeknek be kell jutni a községi, illetve a városi és vármegyei képviselőtestületekbe, de számításba kell jönniök a gazda és érdekképviselet felépítése tekintetében egyaránt, annál is inkább, mert erre a kiműveltebb gazdarétégre nemzetiségénél fogva is támaszkodni lehet. Azután bőven ismerteti magát az aranykalászos gazdákkal végzett munkát, amit már évek óta végez szép eredménnyel.

Csongrádi György a csongrádi téli mezőgazdasági iskola igazgatója előadásában a következőket mondja:

A téli gazdasági iskolába tanulásra önként jelentkező, kisebb és közepes saját birtokkal rendelkező 15 évet betöltött gazdaiifjak két téli félévi tanítási idő alatt s minden tanítási órán, minden alkalommal komoly nevelésben részesülnek.

A gazdaiifjút minden kis hibájára, társadalmi viselkedésére jóakarattal figyelmeztetjük. Hetenkint külön egy órát a — hitoktatással kapcsolatos erkölcsi tanításon kívül — társadalmi erkölcsi tudás és érzés tanítására fordítanak. Ezen órákon a tanuló az életéből vett eseteket maga hozza megbeszélésre. Ezekhez fűzi az előadót, mindég a gyakorlati életből vett tanítást.

A legnagyobb rendhez szoktatjuk az iskola tanulóit. Évrő-évre fokozatosan, mind nagyobb rendet tartatunk velük. Ennek érdekében a tanulóknak jóformán minden cselekedetét szamon tartjuk: ott volt-e mindenki az istentiszteleten, jelen volt-e a nemzetnevelési és testnevelési órán, az erkölcsi órán, meghallgatta-e a földművelésügyi minisztérium által rendezett rádióelőadásokat, résztvett-e a fafaragási, kosárfoná-

si gyakorlaton, mit és mikorra végezte el ott az egyes munkáit, az ifjúsági gazdaköri üléseken jelen volt-e, mivel, mikor szerepelt.

Elmaradásaiért másnap jelentést kell tenniök a mindennapos kihallgatáson.

A szellemi nevelést szolgálja az Ifjúsági Önképző Gazdakör. Hetenként pontosan tartja üléseit a vezető tanár és az egész tanári kar jelenlétében. Minden tanuló köteles évenként legalább egyszer önállóan szerepelni. Hozzászokik a nyilvános beszédhez és a hozzászólásokhoz.

Ellátja az iskola a gazdaijakat hasznos olvasnivalókkal. Nemcsak könyvtári könyvekkel, de állandóan rendelkezésükre állanak a hazai gazdasági szaklapok, szépirodalmi, társadalmi és képes lapok. Ujságaik száma jelenleg 70. Megszeretik — szinte észrevétlenül — a betűt, az olvasást.

Egyénileg kezelik és tanítják a gazdaijakat. A két nyári félévben minden egyes tanulót kint a tanyai gazdaságban keresnek fel összesen 5–6-szor s akkor, ha csak lehetséges, egy teljes napig együtt vannak vele, szüleivel, sokszor szomszédjaival is. Nemcsak a tanítás, de ugyanilyen mértékben folytatódik itt a nevelés és erkölcsi oktatás is.

A két év elteltével a gazdaijú befejezte tanulmányait, de nem hagyja el az iskolát. Minden téli gazdasági iskolánál megszervezték az „Aranykalászos Gazdák Egyesületé”-t, azon gazdakét, kik a téli gazdasági iskolát rendben elvégezték. Ennek keretében, miután a kör ügyvezető igazgatója a téli gazdasági iskola mindenkori igazgatója, összetartanak továbbra is. Nem hagyják őket magukra, nevelési befolyásuk, ha kisebb mértékben is, de meg van.

IRODALOM.

Deér József: Pogány magyarság keresztény magyarság. Budapest. 1938. Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. 274. l.

Különös figyelmet érdemel a Szent István év irodalmi termésében Deér Józsefnek a középkori magyar államról adott életrajza. Régóta nélkülöztük a keresztény magyarság kialakulásának a tudomány mai színvonalán álló mindazon szempontokra kiterjedő összefoglalását, amelyek régebbi irodalmunkban felelet nélkül maradtak, az újabban pedig az akadémikus ismeretközlés ütvésztojébe tévedtek. Szerző széles távlatokon haladva az európai fejlődés perspektívájába állítja az állam és nemzetalakulás problémáit. Kimutatja, hogy a nyugati hatások egyoldalú keresése épp oly helytelen ítéletekre vezethet történetünk kutatásában, mint a történeti jelenségeknek autarchikus tárgyalása. Kelet és Nyugat határán a lovasnomád környezetből kiszakadt magyarság nemcsak passzív befogadója volt az európai keresztény kultúrának, hanem aktív alakítója is. Az antik világ és a kereszténység a germánságon kívül más népekkel, így a magyarral is találkozott. A steppe kultúrájától a későközépkor nemzeti öntudatáig vivő úton a magyarság hivatásszerű küldetést teljesített. E küldetés, középkori történetünk lényege „nem a Nyugat és Kelet ellenséges összetalálkozása vagy szintelen megalkuvása volt, hanem új és egyéni egybeforradás, amely értékeket adott a világnak.”

Az érdekesítő előadás során új megvilágításba kerül történetünknek sok nem ismert és félreismert mozzanata. Szent Istvánban a magyar középkor megteremtőjét kell tisztelnünk, akinek a Kárpátok medencéjében alkotott államát keresztény értékesszék irányítják és az ősi hagyományok szelleme is áthatotta. Utódai alatt nem a nemzeti reakció küzd a németességgel, hanem a régi és új világ, a pogányság és ke-

reszténység állanak egymással szemben. A hivatásszerű küldetést teljesítő dinasztia emberfeletti magasságba emelkedik alattvalói felé. Tagjai osztozkodnak az ország területén és a trónöröklés kötetlensége folytán a korona felé is kinyújtják kezüket. Az Árpádház az európai dinasztiák egyenrangú tagja; aktív külpolitikát folytat és királyi rokonai érdekében beavatkozó hadjáratokat is visel. Az új környezetben, pogányság és kereszténység sodrában születik meg a nemzeté alakuló magyarságnak sajátos alkotmánya. Az alkotmányfejlődés és nemzetévalás nem különálló jelenségek, hanem szételemezhetetlen folyamatai történetünknek. Az aktualitás erejével hat a nemzetiségi kérdésnek a probléma gyökeréig hatoló tárgyalása. A középkori Hungária többnyelvű és többerkölcsű ország, amelyet minden lakosa édesanyjának tekint. A közös édesanya nem tesz különbséget gyermekei között, mindegyiket egyformán szereti. Idegenek alatt sohasem a hazai kisebbségeket értették, hanem a más államtérületről származókat. A könyv végén a magyar nemzetfogalom tartalmának meghatározását és a középkori magyar lélek elemzését olvashatjuk. A nyelv és nemzet között szoros összefüggés van. A nemzetfogalomnak a magyar föld, nyelv, szokások és jótulajdonságok tudata ad tartalmat. A középkori magyar lelket mélyen áthatja ez a történelmi tudattal egybeforró hivatástudat: Kelet népét Isten azért rendelte Nyugat-határára, hogy őseitől örökölt harcos erényeinek birtokában védőbástyája legyen a kereszténységnek.

A tudós alapossággal és írói készséggel készült könyv nagy nyeresége irodalmunknak. Szakember és művelt közönség sokat meríthet belőle történelmi látókörének szélesítéséhez. Kívánatos volna, hogy e könyv minél szélesebb körökhöz utat találjon és eredményei arra hivatottak tolmácsolásában megtermékenyítsék történet-tudatunkat; mélyebbé, tudatosabbá és magyarabbá tegyék a magyarságról szóló ismereteinket.

Eperjessy Kálmán.

Szeliánszky Ferenc: A hibakutatás neveléslélektani problémái. I. kötet 1938. Közlemények a Szegedi Ferencz József-Tud. Egy. Ped.-Lélektani Intézetéből. 26. szám. — **Intelligencia és iskolai teljesítmény.** Szeged. 1938. Különlenyomat a szegedi m. kir. áll. Baross Gábor gimn. 1937/38. évi értesítőjéből.

Örvendetesen gazdagodó neveléstani irodalmunkban szerzőnek ez a tanulmánya az első, amely a hibakutatás rendszeres vizsgálatával foglalkozik és nyomatékosan mutat rá neveléslélektani vonatkozásaira. Ranschburg, Schiller Pál, Boda István műveiben vannak gazdag utalások a hibalélektan sok általános problémájára. Beke Manó, Habán, Szenes és Waldapfel dolgozataiban a mennyiségtani tanuló-hibák sajátos természetéről találhatunk a tanítástan szempontjából értékes adatokat. De azzal a figyelemreméltó szándékkal, hogy neveléslélektani jelentőségét feltárja, Szeliánszky nyúlt hozzá először a hibakutatás széleskörű problematikájához.

Tanulmányának első részében az általános hibakutatás feladatával foglalkozik a fejlődés mozzanatainak szemmel tartásával és arra törekedve, hogy „a hibakutatás neveléslélektanilag elfogadható rendszerét” alapozza meg. A gyakorlati eljárás kívánalmainak megfelelően azzal szélesíti ki a hibakutatás területét, hogy a Weimer—Kießling-féle pszihés hibaanyag helyett minden helytelen teljesítményt vizsgálat alá vesz. A hibát életrehívó okokat a teljesítés alatti „sajátos feszültséget keltő és így dinamikusán működő” okokban, nem a diszpozicionális hibahajlamosságban látja.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy a hibás-teljesítmények létrejöttében sokkal nagyobb szerepe van a diszpozicionális hajlamosságnak, mint amekkorát szerző tulajdonít neki, bár egy helyen (74. old.), a hibák individuálizálása c. szakaszban rá-

tapint jelentőségére. Hiszen éppen Kiessling — akinek elgondolásaira támaszkodik — állapítja meg a német lélektani társaságban nemrég tartott előadásában*), hogy „van egy sajátos hibás-teljesítményekre vezető, örökölhető diszpozíció, amelyet képességeinken alapuló, különböző pszihofizikai alapfunkciók határoznak meg“. Ennek a szemlélésmódnak *gyakorlatilag* is rendkívüli jelentősége van, mert — Kiessling szerint — csak így lehet szoros korrelációt találni a hibafajták és jellemvonások között, ami a hibás-teljesítmény személység- és jellemdiagnosztikai fontosságát bizonyítja (i. m. pp. 33.) Ez a kauzális probléma azonban végeredményben nem hat ki szerző további gondolatmenetére, amely a kutatásai alapjául szolgáló Weimer-féle hibafajták alkalmazásához és a nem pszihés természetű hibás-teljesítményeknek csoportosításához vezet (l. 39. old.).

Tanulmánya második, bővebb részében a „felépített rendszer gyakorlati alkalmazhatóságával az ezirányú kezdeményezés jogosultságát“ igyekszik beigazolni. Nagyon indokoltnak tartjuk azt az óvatosságát, amellyel a hibás-teljesítmények diagnosztizálását végzi, mert valóban ennek „lehetőségén és valószínűségén múlik a hibakutatás neveléslélektani rendszerének sikere, értéke és haszna is“.

Ebben a vonatkozásban legjellemzőbb megállapításai: a hibaforma a pszihés hiba szemlélhető képe, különféle hibák jelentkezhetnek ugyanabban a külső formában. A hibaforma poliszimptomatikus, a hibafajta monoszimptomatikus. Csak módosított és milyenségi eljárás teheti monoszimptomatikussá az észlelt hibaformákat.

Gyakorlati hibakutatását a mennyiségtan körében végzi. A teljesítmények részben írásbeli dolgozatok voltak, részben szóbeli beszámolás alakjában folytak le. Előbbiek nem találja kizárólagosan alkalmasnak a hibák minősítő vizsgálatára, csak a „hathatósabb, biztosabb és helytállóbb“ szóbelivel kiegészítve. Főbb neveléslélektani vonatkozású eredményei, amelyek szélesebbkörű érdeklődésre is számot tarthatnak, ezek: Valamennyi hibafajta között a Weimer-féle hibakategóriákból a perszeverációnak és a hasonlóságnak van kiemelkedő szerepe. „Lenyűgöző hatású“ közöttük a Ranschburg-féle gátlás, amely szerzőnk szerint is a hibalélektannak sarkalatos törvénye. Értékesek azok a részek, melyeken az egyes hibafajták száma és a mennyiségtanból felmutatott előmenetel, valamint az intelligencia közötti korrelációra világít rá. Ennek a korrelációnak felderítése kedvéért gondos és részletes értelmességvizsgálatot végzett a szegedi Neveléslélektani Intézetnek módosított Termann-sorozatával. Szempontjait és eredményeit idézett második tanulmányában — *Intelligencia és iskolai teljesítmény* — dolgozta fel. Azt találta, hogy a tanulók képességei és iskolai teljesítményei között elég jó a megegyezés és hogy az iskola nem itéli meg általában helytelenül a tanulók tehetségét és szorgalmát. Ami a hibás-teljesítmények és az értelmesség közti korrelációt illeti, ahhoz a neveléslélektanilag fontos tapasztalathoz jut, hogy „minél értelmesebb és felkészültebb a tanuló, annál több a pszihés hibák száma“ egyéb hibafajtákhoz képest. A gyenge képességű s így fentiek szerint rendszeren gyenge előmenetelű tanulóknál ellenben a hibás-teljesítmények legnagyobb része inkább nemtudás, mehanikus stb. zavarodottság“ következménye. A jobbik pszihés hibái közül a hasonlóság és a keveredés hibafajtái az értelmességgel negatív korrelációban vannak, ami szerinte is a biztosabb tudás, illetve a differenciáló képesség javára írható s így ugyanarra az eredményre jut, mint Schiller Pál sajtóhibavizsgálataiban. Pozitív korrelációban az érzelmi hibák, feledékenységek, technikai botlások és a tévedések vannak.

*) „Über die Vererbung von Leistungen.“ Z. f. Päd. Psych. und Jugendkunde. 40. Jahrgang, 19:9. Jan.—Febr. pp. 32—38.

Szerző kitűzött célját, hogy a hibák mélyenfekvő okaira rámutasson, hogy eredetüket a nevelő érdekében felderítse, hogy a teljesítménynek igazságos értékelését megalapozza, könyvében bemutatott vizsgálataival elérte. Derék, komoly úttörő munkát végzett. Érdeklődéssel várjuk második kötetét, amelyben a diagnosztizálható hibák elhárításának kérdését kívánja tárgyalni.

Pénzes Zoltán.

Csóka J. Lajos dr.: Mária Terézia iskolareformja és Kollár Adám. Panonhalma, 1936, 326. o.

A 18. század második fele nevelésügyünk történetének jelentős szakasza. A felvilágosodásnak Európaszerte jótékony hatása van a közművelődés tényezőire, főként az iskolaügy fejlesztésére. Általános elégedetlenség észlelhető a nevelés állapotaival szemben s a javítás szándéka hatja át a század emberét a városi polgártól az uralkodóig. E korszak nyilvánítja a nevelést állami feladatnak, számunkra viszont egy nagyjelentőségű szervezetet is hozott. A Ratio értéke és jelentősége talán napjainkban világlik ki legjobban, amikor az iskolaügy iránt megélenkült az érdeklődés s a közvéleményt hasonló kérdések izgatják. E nagyszabású alkotás létrejöttét és szerzőit a tudós lélek alaposágával tárta fel. Fináczy Ernő s a Ratiót méltó módon helyezte el az európai nevelésügy 18. századi irodalmában.

Nevelésügyünk forrásanyaga a 18. században oly hatalmas és sokirányú, hogy szinte felülmulja egyetlen ember erőit annak hiánytalan feltárása. Érezte ezt maga Fináczy is, főként a Ratio létrejöttének és szerzőségének kérdésében. Nincs okunk Fináczy Ernő tudomány- és igazságszeretében kételkednünk, mégis 30 éven át az volt a helyzet, hogy megállapításai ellenőrzés és kritika nélkül mentek át a köztudatba. A tudományos haladásnak azonban nemcsak az eddigi eredmények elfogadása, hanem felülbírlása is a feltétele. Egy kisebb területnek gondos áttanulmányozásával jelentékenyen kiegészítette, sőt módosította Fináczy megállapításait Csóka Lajos. Kutatásainak fő területe a Ratio létrejötte és a szerzőség kérdése. Kiemelt ezzel az ismeretlenség homályából egy nevezetes 18. századi nevelésügyi gondolkozót s gazdagította a Ratióról vallott eddigi felfogásokat. Könyvének inkább az előbbi szempontból van jelentősége.

A mű három nagyobb és egy függelék-fejezetből áll. Az első fejezet Kollár alakját világítja meg s főigazgatóságának történetét adja. Elolvasása után rögtön érezzük, hogy jelentős tanügyi férfiuról van szó. Igazságtalanság történt Kollárral s azon csodálkozunk, mi módon lappanghatott eddig a hatalmas anyag. Korát előzi meg tanárképző, tankönyvíró s iskolareformáló működésével. A tanügynek csak kára lett abból, hogy Mar-Kartinival való személyes ellentéte miatt terve kudarcba fullt s Mária Terézia felmentette ezután főigazgatói hivatala alól. A vérbeli nevelő azonban ezután sem maradt tétlenül; ha úgy hozta a sors, név nélkül, elismerés nélkül emelkedett lélekkel szolgálta tovább a tanügyet. Titokzatos alakja s buzgó tevékenysége nagyszerű alkalom Csókának arra, hogy benne lássa a Ratio igazi létrehozóját. Ennek bizonyítása történik a következő fejezetekben. Megvizsgálja a hagyományos felfogást s kimondja, hogy Fináczy megállapításai súlyos űrt hagynak a szerzőség kérdésében. Lappang valaki a háttérben s ez nem más, mint Kollár. Csóka szerint ugyanis a felmentés csupán az osztrák iskolákra vonatkozott, megmaradt azonban Kollár magyar főigazgatónak, sőt erre a megbízást meg is kapta. Érdekes elgondolás, de egyetlen adat sem áll rendelkezésünkre igazságára nézve. Erre a bizonytalan alapra építi Csóka további bizonyító érveit. Elméletét úgy teszi valószínűvé, hogy bemutatja Kollár nagy befolyását a bécsi udvarban. Nevének viszont nem volt

szabad a nyilvánosság elé kerülnie szerencsétlen bukása s egy a magyar nemesség jogait megnyirbáló könyve miatt. Ezért volt szükség Tersztyánszky Dánielre, hogy eltakarja Kollárt a háttérben. Tersztyánszky ugyanis tanultsága miatt képtelen volt a rendszer megalkotására, másrészt szoros kapcsolat van a két férfi között. Csóka e megállapításai jelentősek, helyenként szinte megközelítik a tudományos igazságot igazán csak a valószínűség határán járnak. Érti ezt maga is s ezért van szükség a 3. fejezetre: a Ratio és Kollár pedagógiájának összehasonlítására. Az egyes tárgyakról, iskolafajok rendeltetéséről, szervezetről vallott felfogás néha nagyon megközelelti a Ratiót. Csakhogy e pedagógiai eszmék benn élnek a 18. századi Bécs levegőjében s úgy valósultak meg, hogy összefüggésük alig nyomonozható ki. Az összehasonlítás csupán valószínűvé teszi Kollár szerzőségét. Jelentősebb érdeme a fejezetnek, hogy Csóka rendszerbe foglalja s a Ratioval párhuzamosan részletesen kifejti Kollár nevelési eszméit: Rendkívül fontos a függelék: Kollár pedagógiai iratai. 18. századi nevelésügyi irodalomunk magasságait jelentik, tanulságosak a tankönyvi bevezetők, a közzétett levelek Bessenyei alakját színesebbé teszik.

A legsúlyosabb ellenvetés Csóka elgondolásával szemben, hogy tételei legnagyobbbrészt nem igazolhatók. A feltevések egész láncolatán vezet keresztül a tanügy függetlenítéstől Tersztyánszky személyéig. Eredményei legfeljebb kétséget támasztanak Fináczy megállapításai iránt. A munkával különben jelentékenyen gazdagodott nevelésügyi irodalmunk, feltámadt egy elfelejtett nevelésügyi gondolkodó, de a Ratio, létrejöttének és szerzőségének rejtélye még megoldva nincsen.

Verbényi (Veszélka) László dr.

Deák Gyula: Feljegyzések a polgári iskola és a tanáregyesületek múltjából. Budapest, 1938. Az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület kiadása. 112 o., 8. r.

Deák Gyula fáradhatatlan szorgalommal és odaadó szeretettel összehordott, gazdag adatgyűjteménye eredetileg az OPITE. Közlöny 41. és 42. évfolyamában jelent meg 18 közeményben. Ez a hatalmas anyag most, egyes helyein kiegészítve és javítva, könyvalakban is napvilágot látott.

A könyv ezer meg ezer adatát olvasgatva, az az érzésünk, hogy ezt a nagy munkát csak Deák Gyula végezhetné el és csakis oly könyvtárra támaszkodva, mint az Országos Polgári Iskolai Tanáregyesület Szakkönyvtára. A könyvtár létesítése maga is Deák érdeme. Ő vetette fel már 1920-ban egy tanáregyesületi könyvtár megszervezésének gondolatát. A terv azonban csak 1933-ban vált valóra, amikor a tanáregyesület elnöksége megbízta Deákot a könyvtár felállításával. Ma a könyvállomány meghaladja a 11.000 kötetet. Ebből a maga nemében szinte egyedülálló könyvtárból mely csaknem hiánytalanul magában foglalja a polgáriiskolával foglalkozó könyveket, folyóiratokat és egyéb nyomdai termékeket, merítette Deák Gyula könyvének páratlanul gazdag anyagát.

Legrégibb adata 1785-ből való. Ekkor állította fel a pozsonyi ev. egyházközség az első ismert, magyarországi polgáriiskolát. Figyelemreméltó, hogy az első polgáriiskolák, a pozsonyi, soproni, löcsei, pesti, budai, nagyszombeni, késmárki és brassói polgáriiskolák kivétel nélkül az ev. egyházzal voltak kapcsolatban. Az első iskolaszervezeti és tantervi javaslatot az ev. egyház dolgozta ki, az első nyomtatásban megjelent polgáriiskolai vonatkozású könyv szerzője ev. lelkész volt. A szabadságharcig csak egyetlen egy polgáriiskoláról tudunk, melynek fenntartója nem az ev. egyház volt: ez az 1830-ban alapított debreni ref. kollégiumbeli polgáriiskola volt.

A polgáriiskola másfélszázados élete színes változatosságban vonul el előttünk

az adatok végtelen sorában. A sok ismeretlen adat pompásan kiegészíti azt a képet, mely Györi Vilmos és vitéz Sághelyi Lajos alapvető polgáriiskola-történeti műveiből élénk tárult. Deák Gyula hézagpótló műve valóságos forrásmunka, mely a polgáriiskola történetének közkezen forgó adatait megerősíti, de nem egyszer helyesbíti is. A könyvet pontos név- és tárgymutató teszi még használhatóbbá.

Kifogásunk mindössze kettő van. Az egyik: Hiába kerestük az adatok közt folyóiratunk nevét, jóllehet hasábjain nem egy polgáriiskolával foglalkozó cikk jelent meg. A másik: A könyv használhatóságát és az adatok ellenőrizhetőségét csak növelte volna, ha a szerző a könyvek címe és a folyóiratok évfolyama és száma mellett elfogadott szokás szerint az oldalt is megjelölte volna. Ez a két kisebb jelentőségű kifogás azonban semmiképpen sem csökkenti a könyv értékét. Az utolsó évtizedben nem jelent meg még egy polgáriiskola-történeti mű, mely jelentőségében Deák Gyula derék munkájával felérne.

Implom József.

Egy Irén: Zsarátnokot dobott az Úr. Singer és Wolfner 19 8. 236. o.

Önképzőköreink működési területét a legutóbbi tanügyi utasítás lényegesen kibővítette. Az eddigi, szinte kizárólag irodalmi jellegét oda módosította, hogy az egyes szaktanárok vezetése alatt alakuljon történelmi, természettudományi és művészeti szakosztály is. Ezeknek a szakosztályoknak a feladata kedvet kelteni ébredező speciális hajlamaikat ápolni, az ifjúság érdeklődését irányítani a tervbe vett élethivatás felé.

Változatos és sokoldalú tevékenységre ad módot a történelmi szakosztály munkaprogrammja. Célja ugyanis a régi történelmi mult gondolatának ébrentartása és az új egészséges történet szemlélet kibontakoztatása. A tanulók a maguk buvárkodó tevékenységük vagy kritikai ismertetéseik révén történelmi világnézüket alakítják, nemzeti érzésüket öntudatosítják.

A nagy érdeklődést látva e sorok írója úgy akart módot adni a munkálkodásra, hogy az egyes történelmi órákon felhívja a figyelmet azokra a történelmi életrajzokra, regényekre, amelyek az évi anyaggal kapcsolatban vannak. Önkéntes jelentkezők vállalják az egyes művek feldolgozását s mikor az *ismétlések* során eljutunk az illető eseményhez, felolvassuk az idevágó művek történelmi ismertetését. S eltekintve a tartalmi okulástól, amit egy-egy ilyen felolvasás az osztálynak, de még inkább az írójának jelent, mozgalmassá teszi az ismétlési órákat, s tudatosítja a növedékekben azt, hogy nem holt tárgyakat tanulnak az iskolában, hanem az élő nemzet sorsproblémáival ismerkednek meg.

Ilyen szempontból tervezzük foglalkozni e lapokon a hazai, vagy a világtörténelemnek egyes feldolgozásaival, felhíva a historikus kollégák és szakosztályvezetők figyelmét azokra az életközelségi problémákra, amelyekkel ezek a művek a magyar sors, vagy az európai kultúra alakulását szemléltetik és történelmileg megvilágítják.

A magyar történelem lángszavú „barát”-jának, a legendás Kapisztrán Jánosnak alakját illeszti be a szerző egy történelmi regény keretei közé. Szent Gellért és Julianus barát után újra egy szerzetes tűnik fel, aki először Németországban, majd a magyarság hívására hazánkban hirdet kereszties hadjáratot a török áradat feltartóztatására. Pályáját mint világi hivatalnok kezdi, s meglett férfikorában lép be a népszerű franciskánusok közé. Ez a „szürke csuhás barát” megjelenik a hódítási szomjótól mámoros Mohamed álmában. Látja a szultán, mint tüzeli a kereszténységet az összefogásra; különös fényben égő szemeiben a hivatástudat extázisa csillog. A perzsa álomjós, Hasszán, elhaló hangon fejti meg az álmot, s szavai be is teljesedtek: „Vigyázz, mert utadba kerül a szürkeruhás. Csak addig tart a győzelmed,

amíg vele nem találkozol.“ — A szerző a középkor-végi szerzeteséletnek és a keleti titokzatos csillagjósolásnak érdekes szálaiból szövi meséjét, melybe a magyar viszonyok, a fő és köznemesség széthúzása, Hunyadi hősiek erőfeszítései is szerényen beleilleszkednek. A könyvet élménnyé teszi a szerzőnek kegyeletes lelkesedése a „szürke barát“, és honmentő missziója iránt.

Visy József.

Manniger Vilmos: A sebészet diadalmja. Budapest, Franklin-társulat, 1938.

„A Búvár könyvei“ sorozat VII. kötete. 66 kép és 36 tábla.

Altalános kulturtörténeti keretbe foglalt munka, melynek minden egyes fejezete egyúttal a természettudományok fejlődéstörténetének is egy-egy izgalmasan érdekes fejezete. Speciális címe ellenére is közérdekű munka, mely különösen a természettudományi beállítottságúak részéről tarthat érdeklődésre számot.

A könyv első részében a sebészet multját ismerteti az őskultúráktól egészen a mult század derekáig. Felvonultatta előttünk az ősi ázsiai művelődési középpontok, a görögök, a rómaiak, a renaissance, az újkor sebészeti ismereteit és az alkalmazott természettudományok ezen részletkérdéseit igen ügyesen az egyes korok mindenkor kultúrállományába illeszti bele. A mű második fele a jelenkor sebészeti problémakörének kialakulását és annak legújabb állását, eredményeit ismerteti, amennyire ezt a művelt laikus ismeretszükséglete megkívánja és ismeretköre lehetővé teszi. De a szakember számára is sok érdekeset mond a szerző és nagy érdeme, hogy igen áttekinthető problémafejlődési összegezéseket nyújt. A munka utolsó része a jövő lehetőségeit taglalja és itt kitér a hormonális hatások és a sebészet kapcsolataira is.

Ismételtlen hangsúlyoznunk kell, hogy Manninger munkája közérdekű mű és különösen azok fogják szívesen olvasni, akik érdeklődéssel kísérik a természettudományok különböző ágainak, problémaköreinek fejlődését.

Uherkovich Gábor.

Udvarhelyi Károly: Magyarország földrajza az iskolában és szülőföldismertetés. (A Gyakorló Polgári Iskola könyvtára. Szeged, 1938. 230. oldal.)

Valamennyien, akik középső fokon földrajzoktatással foglalkozunk, égető hiányát érezzük olyan földrajzi tankönyvnek, amire nyugodt lélekkel rámondhatnánk: jó. Van olyan mű, amelyik ugyan megfelel a modern földrajztudomány követelményeinek, de mint tankönyv nem alkalmazható az iskolákban, a legtöbbje azonban selejtes módszertani szempontokért feláldozza a lényegét s így válik a földrajztanár kezében rákényszerített eszközzé a nélkül, hogy lelkiileg tankönyv és tanár közt a legcsekélyebb kapcsolat fennállna. *A földrajzi tankönyv kérdése természetesen összefügg a forrongó, vajúdo, új kifejezési formákat és módszereket kereső geográfiai tudománnyal*, ismételjük: összefügg, azonban a földrajztudományban már-már örvendően oszladozó köd nem lehet mentség arra, hogy a szakbeli iskolakönyveink egyiptomi mumiák módjára túléljék — *főleg felfogásukban* — korukat s útját állják egymás fiatalabb földrajzoktató tanítási célkitűzéseinek.

Ilyenféle gondolatsorba kell beillesztenünk Udvarhelyi könyvének megjelenését. *A tehetséges fiatal szerző már több alkalommal adta bizonyosságát képességeinek; érthető, hogy legújabb műve is számos gondolatot ébreszt, megfigyeléseket, megjegyzéseket szül és bizonyára a szakirodalom is tüzetesen meg fogja vizsgálni.* Éppen ezért jónak látjuk rögtön előljáróban megadni a *tiszteletet a könyv számára* azzal, hogy megállapítjuk értékeit. Ezek szerint dicsérőleg kell meglátnunk a törekvést a jobb és alaposabb földrajzoktatás felé, *el kell ismernünk az író végtelen szorgalmát*

amellyel ezer helyről hordja össze sokszor igen ötletes ábrázolásban adattárát, *jól-ésőleg érezzük ki* szülőföldismertetéséből a lelkes tanárt, *módszerét pedig éppenséggel elsőrangúnak* tartjuk. Bizonyosra vesszük, hogy az ilyen meleg szeretettel megírt könyv mögött további törekvések is riúgyeznek és ezért merjük megtenni megjegyzéseinket is, amelyeknek egyetlen célja az, hogy a most még itt-ott tapasztalható hiányok pótlásával, zökkenők kiküszöbölésével a következő munkája *Udvarhelyinek* az eszmény felé ivelhessen.

A részletes bírálatot megnehezíti az a három körülmény, hogy a könyvnek néhol hangsúlyozottan szemelvényes jellege van, címében nem fejezi ki világosan az elsősztályos polgárista fiú számára szánt feldolgozást, a tárgyalásmód pedig sajátosságosan mozaikszerű a miatt, mert elegyedik a tanítási órán használatos közvetlen beszélgetés hangja a tudományos stílussal. Alapjában véve pedig a leglényegőbb lényegben össze nem ért borok különváló ízeit érezzük: a magyar földrajzi irodalom három élesen elütő nagy művelőjének, *Cholnokynak*, *Prinznek* és *Kogutowicznak* felfogása tájsemlélet, emberföldrajzi jelenségek, szintézisalkotás és előadási sorrend tekintetében gyakran érezhető zökkenésekkel követik egymást.

Igy rögtön az anyag *felosztásánál nem tartjuk a magyarságtudomány mai állásával arányosnak*, hogy amíg a Felvidékre 34, Erdélyre 24 és a Drávántúltra 4 oldal jut, addig az Alföldre csak 31, a Dunántúltra 29, a Kis-Alföldre pedig éppenséggel 9 marad, — holott a magyarság életterének hatalmasan túlnyomó részét az utóbb említett 3 táj teszi ki. A szülőföldismertetésre szánt 45 oldal számszerűleg elegendő lenne, azonban ennek jelentékeny része a tárgyjal csak igen laza összefüggésben levő fizikai földrajzi, sőt fizikai anyag. Főleg ebben a fejezetben domborodik ki a műnek imént felsorolt néhány lényeges sajátossága: az elsőrangú oktató és vezető egyéniség, a legkisebb részletekre is kiterjedő tanári gondosság, a földrajz megszerettetésére alkalmas lelkes hang, — másrészt azonban a tájsemlélet elhanyagolása (az Alföldnek tájakra történő tagolását iskolai tanításban több ízben helyteleníti — *Prinz hatása* — és ezzel rendkívül megnehezíti azt, hogy a szétfolyó anyag részenként egyéni színekkel gazdagodjék) és végül határozatlanság: vajjon módszeres tananyagfeldolgozást kíván-e adni a polgári fiúiskolák I. osztálya számára, vagy pedig szegedi viszonylatban részletesen végigvezetett szülőföldismertetést?

Émlítettük már, hogy a magyar földnek egyik jellegzetességét, a tájakra való osztódást, nem emeli ki *Udvarhelyi*. E miatt sokszor ellentétbe jut önmagával. Dunántúl egyik-másik jelenségének ismertetésénél megkapó színességgel gazdagodik stílusa és bizony: a modern tájöldrajzi iskola hatását kell kiéreznünk ebben a részben! Annál különösebb, hogy — bár csak jegyzetben — olyan erőszakolt tájfelosztást is közöl, mint milyen a tisztára papírműzőkön megelevenedő *Havaselve* vagy *Középdunatáj*. Ilyen felosztási szempontoknál helyesebb a valóban élő elnevezéseket venni alapul, másrészt pedig alkalmazkodni ahhoz a modern földrajzi követelményekhez, amely az országrészeket élettér-egységek szerint tagolja. Ha ezt a felfogást szerző magáévá tette volna, bizonyára kézzelfoghatóbbá tudta volna tenni a szegedi közlekedési viszonyokat (sziki és homoki utak). Nagyon nélkülözzük minden növényzeti leírásnál az *őstáj* megrajzolását: ez nemcsak genetikussá teszi a tárgykezelést, hanem érdekes is és hatásosan is bemutatható alapját adja a természet és ember küzdelmének. Az ősi alföldi lópvilág, lápi ember, növényzet és település minden modern alföldi gazdasági leírásnak egyetlen természetes kiindulása (kitűnően sikerült példáját láthattuk ennek a *Táj és Népkutató Központ Kiállításának II. termében*, ahol a tiszamenti kultúrtáj kialakulását ezen az alapon mutatták be.)

Nem akarunk kicsinyesek lenni azzal, hogy folytatjuk bírálatunkat aprólékos hibák felsorolásával, bár sokszor bosszantóan mutatkoznak ezek is. Az olyanféle elírások, mint „száraz évszak a forró égőben“, „a szegedkörnyéki közhíány“ (helyesen köhiány, bár felemlítendőnek tartottuk volna a nagyjelentőségű szegedvidéki réti mészköveket is!), a vitaminkutató „Szentgyörgyi“, „a Back-malom szünetel“, „Magyarország területe: 321 ezer négyzetkilométer“, „1787-ben az ország lakosságának csak 61%-a magyar“ (óh bár elértük volna ezt a határt akár csak 1914-re is!), Pécs lakosságának 48 ezerként való feltüntetése, stb. — mindezek könnyen kiigazíthatók a jövő folyamán. Sokkal inkább csodálatosnak tűnik fel a nemzetiségek településtörténeténél az a célzatos beállítás, amely említést sem tesz Bécs magyarelles törekvéseiről és minden szenvedett veszteségünket a törökkor számlájára ír. Ezen a ponton lényegbevágó különbség van az öncélú magyarságszemlélet és a könyv hangja között. Bizonyára csak felületességből eredő elírás az a kitétel is, amely — nemcsak nemzeti célkitűzéseinkkel nem párhuzamosítható, hanem a valóságnak sem felel meg — a kárpátoroszkó vallását *elsősorban* görög keletinek s csak másodsorban görög katolikusnak mondja. Mert ha szükségesnek találta *Udvarhelyi*, hogy a cseh tagolópolitika folyományaként szórványosan előállott görög keleti rutén kisebbségeket megemlítse, bizonyára nem kellett volna kihagyni azt sem, hogy az erdélyi szászok luteránusok és hogy *a székelység között százezres unitárius tömegek élnek*. A tiszta magyar unitáriusság megemlítése szükségesebb, mint a szakadár és ukrán-irányzatú rutén görög keletieké!

Bárha bírálatunk elején mondott véleményünktől nem tértünk el, mégis talán kissé messze kalandoztunk már a részletekben. Ugy éreztük azonban, hogy a könyv jelentőségét huzzuk alá azzal is, hogy többet foglalkozunk vele, mint semmitmondó és értéktelen nyomdai termékkel. S ha most visszakanyarodva az *Előszó*-hoz újra ki akarjuk emelni a mű igazi értékeit, aligha tehetjük meg méltóbban, mintha a szerző szavait idézzük: „Magyarország földrajzának tanítása a világháború utáni években s napjainkban fokozott jelentőséget kapott, mert a ránkzuduló rettenetes katasztrófa megtanított arra, hogy tárgyilagos szemmel nézzük a földrajz, a történelem, a gazdasági helyzet, a nyelv, a nemzet és faj kérdéseit. Mert saját bőrünkön viseljük a földrajzi és gazdasági adottságokkal szembeszálló politikai erők nyomását. Megtanultuk azt, hogy a magyar föld ismerete ma már nemcsak hazafiúi érzelmek szükséges kelléke, hanem egy elvesztett gyönyörű ország lelki integritásának gondos ápolója és őrizője, záloga a mai nemzedék jobb jövődjének.“

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

LAPSZEMLE

Magyar Paedagógia 1938. 5—10 sz.

5—6 sz. *Barankay Lajos, Kölcsey nemzetnevelő eszméi*. A Kölcseyre vonatkozó irodalom áttekintése után a felsorolt forrásművek alapján vizsgálódását két részre osztja. Először azoknak az íróknak megállapításait tekinti át, akik K. munkásságának *műfaji* fejtegetése közben, tehát részleges vizsgálódás útján jutnak el a nemzetnevelő gondolat felismeréséhez. Azután pedig arról számol be, hogyan látják meg egyesegek a nemzetnevelő célt K. eszméiben, tekintet nélkül a műfaji jellegre.

Hajdu János, Élő idegen nyelvek a középiskolában. Elegendő egy modern idegen nyelv tanítása, de azt nagy óraszámban (legalább heti 5—6 óra) tanítsuk. Akik ebben legalább jó előmenetelt tanúsítanak, tanulják a második élő nyelvet. A célki-

tűzés szerényebben méretezett legyen. Az u. n. művelődésismeret akadályai. A középiskola I. osztályában semmiféle idegen nyelvet ne tanítsunk. Fontos: a nyelvben megfelelően jártas tanár.

7—8. sz. *Jankovits Miklós, A módszer szerepe és értéke a nevelésben.* A módszeres gondolkodás történeti fejlődése. A módszeres elméletnek három típusa: 1. a racionális, 2. a racionális-pszichológiai, 3. a szellemtudományi. A módszer nemcsak az oktatás, hanem általában a nevelés módját jelenti, az eredeti jelentésében sem egyéb mint az egész nevelési eljárás. A módszer kialakulásában szerepet kapnak: a nevelési cél, a művelődési anyag, a növendék és a nevelő személye s végre a tanítás körülményei. A történeti visszapillantás és a fogalmi taglalás eredménye: a módszerben irracionális elemek is találhatóak s ezek csupán a nevelő személyének arravalóságától függenek. A módszer is végeredményben a nevelők nevelésén dől el.

Kristóf György, Az első magyar folyóirat. A Szilágyi Ferenc szerkesztésében megjelent Magyar Gyermekebarát (1843—44) c. folyóirat ismertetése.

9—10. sz. *Madzsar Imre, A szemléletesség elméletben és gyakorlatban.* A szemléletesség oktatástani követelménye pontosabban meghatározva: . . . a szemléletesség eszményi követelményének hiánytalan, mennél nagyobb fokú teljesítésében csak olyan engedményekről lehet szó, amelyeket három körülményre, tudniillik 1. a tanítás külső föltételeire, 2. tárgyára és 3. a tanítás fokára való tekintettel igazolni tudunk. Ezek részletes kifejtése. A szemléletesség és az olvasnitánítás kezdő foka: a *beszédhang*-ból való kiindulásnál szemléletesebb a *szóból*, ennél a *mondatból*, még inkább *mondásból* való kiindulás.

Námesy Medárd, Prohászka pedagógiája. Ottokár püspök gondolatai a nevelésről különösen az 1915-ben megjelent, *A karácsony pedagógiája* c. írása alapján.
tb.

Magyar Lélek. 1939. január.

Új fejezethez érkezett a *Magyar Népművelők Társasága* munkája ezzel a folyóirattal, amely *Hankiss János* szerkesztésében és *Milleker Rezső* kiadásában most első ízben látott napvilágot. A beköszöntő hangsúlyozza az összes magyar népművelők közötti egységet szükségességét, az egységes szellemet kívánja biztosítani a sokszor szétágazó munkaterületen és korszerű tájékoztatást akar nyújtani a népművelői munka valamennyi résztvevője számára.

A tartalomtól külön is ki kell emelnünk *Győrffy István, Kosáry Domokossé Novágh Gyula* közleményeit.

Győrffy István a néphagyomány és a nemzeti művelődés c. cikkében a nemzeti kultúrának a néphez való közeledését sürgeti. Elítéli azt, hogy alacsonyrendűnek tartják az európai kultúrával összehasonlítva a népi hagyományokat s arra a szakadékra mutat rá, ami ijesztően tátong középosztályunk műveltsége és a magyar nép szelleme között.

Kosáry Domokos cikkének címe: *A Felvidék a magyar történetben.* Végigvezeti a Felvidék életén az olvasót, objektív szemmel nézi a nemzetiségek térfoglalását és bizonyítja, hogy a magyarság — szorított helyzetében is — óriási eredményeket ért el e területen az 1918-ban bekövetkezett összeomlásig. Hangsúlyozza a tót-magyar sorsközösséget és annak a reményének ad kifejezést, hogy a korábbi évszázados összhang előbb utóbb újra helyreáll a két nép között.

Novágh Gyula Népművelés, szabadidőmozgalom, társadalomszervezés cím alatt veti fel mindazokat a gondolatokat, amelyek az iskolán kívüli népneveléssel összefüggenek. Visszapillant a múlt népművelő mozgalmaira és megállapítja, hogy a mai

feladatok megoldására egyik sem képes. Éppen ezért sürgeti és követeli a magyar szabadidőmozgalom törvényes alapjainak lefektetését, kifejti a nézete szerint legal-
kalmassabb szervezetet és int — német és olasz eredmények bemutatásával — arra
a nagy kárra, ami a nemzetet éri a kérdés elődázásával.

— *ami.* —

L'Enseignement Public 1938. évi jan.—jun.

S. Herbinrière Lebert: Központi szociális kisdedóvó. Az école maternellenek, melyet Franciaországban 1931-ben szerveztek meg, feladata kis gyermekek testi-
lelki és szellemi gondozása. Városok, községek, iskolabaráti és más jótékonyági
egyesületek adományaiból és gyűjtéseiből tartják fenn. Az anyagi lehetőségekhez ké-
pest a legmodernebbül vannak felszerelve, legtöbbször központi fűtéssel, gummi-
padlóval és minden higiéniai felszereléssel rendelkeznek. Az école maternelle a fűtött
szobán, megfelelő ruházaton kívül játékszereket, az értelem fejlesztésére alkalmas
nevelőjátékokat, hanglemezeket és vetítógépek útján nevelőhatású szórakozást és or-
vosi felügyeletet nyújt a gyermekeknek. Nyáron gondoskodik az arra ráutalt gyer-
mekek ingyenes nyaraltatásáról.

M. Sorre: Alsófokú oktatás. Franciaországban 4 és fél millió gyermek része-
sül elemi oktatásban. Ennek az oktatásnak nemcsak az a célja, hogy alapismerete-
ket adjon, hanem olyan francia polgárságot akar kitermelni, amelyet nem a kény-
szer, hanem szabad akarata állít nemzeti célok szolgálatába. Ez az elv, mely a
francia oktatásügyben 1870 óta érvényesül, három következményt von maga után:
az alsófokú iskolázás kötelezővé tételét, az ingyenességet és végül az alsófokú ok-
tatás laicizálását. Az école primaire-nek négy fokozata van: az előkészítő, az elemi,
a középső és a felső fokozat. Az iskolaköteletség korhatára ma 6—14 év. Ezt az
iskolafípust elhagyva a növendék továbbképzés végett az École primaire supé-
rieure-be (mely megfelel a mi polgári iskolánknak), vagy a Cours complémentaire-be
léphet. A tanítók és tanítónők az École Normaleban nyernek kiképzést. A Jean Zay-
féle módosítás erőteljesebbé akarja tenni az alsófokú oktatást, melyet ismétlő-isko-
lai intézményekkel bővít ki. Ezek lehetőleg alkalmazkodnak a különböző foglalko-
zású népréteg igényeihez.

Gossart: A másodfokú oktatás kérdései. A másodfokú oktatás minden olyan
elemi iskola utáni oktatás, melynek célja az érdekmentes szellemi kultúra és az
egyén erkölcsi fejlesztése. A középfokú oktatás főcélja a magasabbrendű dolgok
iránti érdeklődésnek a felkeltése.

A francia lyceum két tagozatra oszlik: klasszikus és modern tagozatra. A
francia társadalom előtt a klasszikus tagozat ma is kedveltebb. Ennek oka egyrészt
abban rejlik, hogy a latin nyelv tanítását újabban modernizálták és itt is bevezették
az u. n. közvetlen módszert. Másrészt a hagyományhű francia polgár családi tradi-
ciókból is szívesen látja, ha gyermeke, mint valaha ő is, klasszikus műveltségre tesz
szert az iskolában. Még az a társadalmi osztály is előnyben részesíti a klasszikus
tagozatot, mely csak a másodfokú oktatás ingyenessé tétele óta küldi gyermekeit
középfokú iskolába. Egymástól elkülönítve mindkét tagozat hiányos. Ezt bizonyítja az a
tény, hogy a modern tagozat növendékei szabad óráikban boldogan vetik magukat
Horatius fordításokra, míg a klasszikus tagozat diákjai nagy érdeklődést tanúsítanak
a modern irodalmak iránt. A középfokú iskolák modern tagozatát, mivel annak tananyaga
könnyebbnek látszik, többnyire kevésbé tehetséges tanulók látogatják. Ennek a ta-
gozatnak a tananyaga egyhangú és ezen már 1925-ben órarendmódosítással igye-
keztek segíteni. Sokak szerint a másodfokú oktatás modern tagozatát természettu-

dományi tagozattá kellene átszervezni. Az előadó szerint, mivel a középiskola célja az érdeknélküli szellemi kultúra és az egyén erkölcsi felfogásának fejlesztésén kívül a pályaválasztásra való előkészítés, kívánatos, hogy a középfokú oktatás minél sokoldalúbb legyen. A lyceumok oktatásügyi tanácsa (Sindicat national) azt ajánlja, hogy addig a korig, amíg az egyéni hajlamok nem alakultak ki, mindenki tanulja egyformán a természettudományokat, ezt követően azonban olyan osztályokat kellene felállítani, melyekben vagy irodalmi, vagy természettudományi tárgyak lennének túlsúlyban.

A közelmúltban a francia középiskolákban is bevezették a szabadidő-mozgalmat, a „*loisir dirigé*“-t. Ennek az új intézménynek nem az a célja, hogy a serdülő ifjúságot megfosssa a szabadságtól, — mint ahogy a francia nevelés sohasem hagyhatja figyelmen kívül a lelkiismereti szabadság elvét — hanem az, hogy a még nem elég kritikai szellemmel rendelkező ifjúságot megóvja a modern életben lépésről lépésre tapasztalható romboló befolyásoktól. Az ilyen együttléteket irányító tanároktól megkívánható, hogy minden tekintetben alkalmazkodjanak a növendékek lelki életének követelményeihez és örüljenek a gyerekes dolgoknak az ifjúsággal együtt. Az előadó nagy reményeket fűz ehhez az intézményhez, mert ennek ősei, az ifjúsági önképzőkörök, közös kirándulások, múzeumok és üzemek látogatása, ifjúsági egyesületek, sok örömet okoztak az ifjúságnak.

Louis Halphan: A történelemtanítás ügye. Francia pedagógiai körökben az a vélemény, hogy a mai történelemtanítás nem felel meg a követelményeknek. A történelmet az iskolákban nem úgy kell tanítani, hogy a növendékek fejében száraz adathalmaz származzék belőle, hanem úgy, hogy rajta keresztül magyarázza meg a nevelő a növendéknek a múltat, a jelent és ezeknek várható természetes folyamányaként a valószínű jövőt. E célból az okok és okozatok összefüggését a lehető legmesszebbre kell visszavezetni, mert a történelmi múlt ismerete nélkül lehetetlen megmagyarázni például bármely ország népi összetételét, népek és országok szellemi és gazdasági fejlődését. El kell hagyni csupán az emlékezetet megterhelő sallangokat. A szerző a logikusan felépített történelmi tudást, melynek alapján a növendék mérlegelni tudja a múlt és jelen történelmi eseményeit a jövő szempontjából, elsőrangú fontosságúnak tartja.

Kiss Katalin.

VEGYES

A Magyar Nevelők Egyesülete

1. december 8-án tartotta *Csongrádon* harmadik vándorgyűlését, amelyen a vármegye és a város vezetőivel élén megjelent Csongrád város és környékének pedagógustársadalma majdnem teljes számban. A vándorgyűlésre megérkező tankerületi kir. főigazgatót és az egyesület elnökségét és szegedi résztvevőit *Vásárhelyi Pál* gimnáziumi igazgató üdvözölte.

A vándorgyűlést a távollevő polgármester helyett *dr. Rásonyi Papp Pál*

tiszti főügyész nyitotta meg. Beszédében rámutatott a tanyagkérdés aktuális voltára és fontosságára, majd meleg és lelkes szavakkal köszöntötte a megjelent előkelőségeket és résztvevőket.

A megnyitó szavak után *Belle Ferenc dr.*, a szegedi zeneiskola igazgatója adta elő művészi hegedűszámait *Antosné Simkó Mária* zeneiskolai tanárnő pompás kísérete mellett.

Ezután *dr. Várkonyi Hildebrand elnök*, egyetemi tanár mondotta el bevezető szavait. Nagy erővel rázta fel a

hallgatóságot Széchenyi szavaival, mely ma különösképen a sors szavaként cseng felénk. Hangoztatja, hogy nem szabad a mostani, jövőtől terhes pillanatban olyannak lenni, mint egy negyedszázada voltunk, amikor az elszalasztott alkalmak és körülmények világháborúját vívtuk meg. „Ezért jöttünk össze — mondotta az elnök, — hogy ezt az időt a tanyavilág szellemi és erkölcsi életének szenteljük. Téglát akarunk vinni a magyar közmívelődéshez, amely ma már a népi gondolat irányába halad.“

A bevezető szavak után *Boér Antl* igazgató-tanító tartotta meg előadását,* *A tanító és falu szellemi-erkölcsi élete* címen. Az előadáshoz *vitéz Zentay Rezső* mezőgazdasági népiskolai igazgató *Fáy József* csongrádi tanyai tanító, *vitéz Csaba László* makói tanító, *Mogyoróssi Rókus* csongrádi tanyai tanító és *Csongrádi György*, a téli mezőgazdasági iskola igazgatója szóltak hozzá.**

A nagy érdeklődéssel hallgatott előadások után *Antosné Simkó Mária* szegedi zeneiskolai tanárnő művészi zongorajátékában gyönyörködött a hallgatóság.

A vándorgyűlés végén *dr. Kispartí János* tankerületi kir. főigazgató meleg szavakban köszönte meg az előadók lelkes és komoly elmélyedést mutató munkáját, majd több biztató ígéretről szólt a hallgatóságnak, mellyel a tanyavilág gazdasági oktatásának színvonalát emelni kívánják.

A magasszínvonalú vándorgyűlés résztvevői azután közebedenvettek részt, ahol *dr. Várkonyi Hildebrand* egyetemi tanár, elnök mondott pohárköszöntőt Magyarország Kormányzójára.

* Az előadás teljes terjedelmében megjelent „A szegedi tankerület közleményei“ c. sorozat 3. köt. 106. lap.

** A felszólalások bő ismertetését J. jelen számunk 49. oldalán,

2. A „*Vakokat Gyámoltó Dél-magyarországi Egyesület*“ közgyűlésének keretében f. év január hó 28-án a városi székház közgyűlési termében nagyszámú és előkelő közönség jelenlétében pedagógiai előadást rendezett. Az előadást *Dr. Várkonyi Hildebrand* egyetemi tanár elnöki megnyitója vezette be. Az elnöki megnyitó rámutatott a két egyesület rokonszomszágára, majd kifejtette, hogy milyen helyet foglal el a gyógypedagógia az általános nevelés tudományban. Utána *Dr. Tóth Zoltán* főiskolai igazgató „A látás szervének hiánya, a lelki élet kialakulásában“ címen tartott mindvégig nagy figyelemmel kísért előadást, amelyet folyóiratunk legközelebbi számai valamelyikében közlünk. Az ülést elnöki zárszó, majd a tanítónóképző énekkara zárta be.

3. A *Középiszkolai Szakosztály* 93. február hó 14-én tartotta második ülését az állami *Baross Gábor* gimnáziumban. Elsőnek *Vajtai István* tanár tartott előadást, *Hogyan védekezzünk nyelvünk romlása ellen?* címen.

A nyelv romlása elleni küzdelem nem merülhet ki a negatív értékű védekezésben, az idegenszerűségek irtogatásában. A tanuló lelkét kell igényesebbé és ellentállóbbá tenni, vagyis mélyebbre kell nyúlni, mint amennyire az elmúlt évtizedek intellektualista nyelv-és-irodalomtanítása eljutott. A multban sokkal többet törődünk a megbontott, széfelemzett, rendszertani okokból szét-szabdalt nyelvvel, mint magával a szintetikus nyelvi élményt jelentő olvasmánnyal. A nyelvtani elemzésre is szükség van, de fontosabb a nyelv cselekvő módon való megismerése, azaz a fogalmazás. A nyelvtan tanítását a fogalmazás szolgálatába kellene állítani. Csak a fogalmazáson keresztül jutok el — a szavak fogalmi meghatározottságán túl — a tartalmi, minőségi értékükig. De a későbbi tanítás folyamán is sokkal nagyobb szerepet kellene a

nyelvnek kapnia az eddiginél. Az írói alkotásnak csak az író nyelvén keresztül van „tartalma“, ép ezért, az igazi nyelv művelés, a nyelvhelyességére való törekvés lényegében annyit jelent, hogy az írókat a nyelvünkben kell az eddiginél sokkal jobban megismernünk. . .

A következő előadó, *Gauder Andor* tanár *A világnyelv problémájáról* tartott előadást. Előadásának célja nem propagandá, hanem az eddigi eredmények tudományos értéklemerése.

Nagy néptömegek érintkezési igényeit (rádió, újság, külföldi utazások, olimpiász, gazdalfjak cseréje) csak egy könnyen és gyorsan meg tanulható nemzetközi nyelv elégítheti ki.

A meterséges nyelv gondolatát filozófusok, kémikusok és matematikusok (Leibniz, Descartes, Ostwáld, de Courtenay) indítják útnak és terjesztik, mert megszokták, hogy gondolataikat elvont tisztaságukban lássák.

Brugmann, Leskien és Güntert eleinte fölényes mosolyú kritikával akarták a problémát elintézni. A múlt század természettudományos gondolkozású nyelvtudományát, mely a nyelvet természetes organizmusnak vette, csakhamar felváltotta a szellemtudományi álláspont, mely az előbbi nyelvészek tévedésével szemben, számolt az emberi öntudattal és akarattal.

A világnyelv jogosultságát ma már több nyelvész, mint Schuchardt, Thomsen, Meillet, Jespersen, Ernst Kock, Wallensköd, Collinson, Sapir elismerik. A világnyelv ma már történeti tény, mellyel számolni kell, annál is inkább, mert nem akar az anyanyelv vetélytársa lenni, hanem mellette csak mint segédnyelv, *helpolingvo*, „die zweite Sprache für Alle“ (Bollack) akar szerepelni.

Tanügyi kiállítás.

A Neveléstügyi Szemle januári számában már olvastunk a május hó 14—18-án Szegeden rendezendő szakokta-

tási kiállításról. A kiállítást előkészítő és rendező bizottság, a szegedi szakirányú iparostanonciskola tanteszűlete Géher Lajos szakfelügyelő elnöklete alatt az első megbeszélést már meg is tartotta az elműt napokban s a kiállításra vonatkozó fontos tennivalókat el is intézte. E megbeszélések alapján módunkban áll részleteket is közölni. A kiállítás Szegeden lesz a fent jelzett időben az Iparostanonciskolában.

A földszint és három emelet folyosói és tantermei várják a szűtosztást az egyes iskolák között. A kiállításra vonatkozó kérdőívek már régen az illetékesek előtt fekszenek, melyet február 28-ig kell visszaküldeni, amikor is a beérkezett kérdőíveket a szegedi iparostanonciskola tanárikara feldolgozza a kiállításra. Érdemes bepillantani ebbe a kérdő ívbe. Az I. részben az iskola adatait kérik, de a sablonos adatok mellett ilyen kérdéseket is találunk: Van-e az iskolának rádiója, mosdója, fürdője, mozgófilm felszerelése? Milyen az egyesületi élet? Majd a továbbképző tanfolyamok kérdései szerepelnek. A II. részben az iskola ingó vagyonára vonatkozó kérdések vannak. III. alatt az ifjúsági könyvtár adatait kell bejelenteni. IV. a tanszemélyzetre vonatkozó kérdéseket foglalja magában. V. az iskola benépesedéséről kér jelentést. VI. és VII. az elműt- és folyó tanév statisztikai adatait kéri. VIII. alatt az iparostanonciskolákat IX. alatt a kerskedő tanonciskolákat érdeklő kérdéseket találjuk. Végűl X. alatt a tanoncok megélhetési viszonyaira vonatkozó kérdések vannak. A több mint 100 kérdés bőségesen elegendő ahhoz, hogy képet alkossunk magunknak a mai szakoktatásról. Ennek feldolgozása, kiértékelése, grafikus rajzainak elkészítése hatalmas munka és feladat, amely munkának bizonyára meg is lesz a kívánt jutalma. A szakiskolák, kereskedelmi és ipari, továbbá az iparos és

kereskedő tanonciskolák vesznek részt ezen a kiállításon. Részt kért továbbá a cserkészlet is mint pedagógiai mozgalom. A munka megkezdődött, folyik. A nemes versenyből részt kért a növendék, a tanár s ezáltal az iskola is.

Babiczy Ede.

A tanítók pedagógiai szemináriumára Szegeden.

Csongrád vármegye, Szeged szabad királyi város és Hódmezővásárhely thj. város néptanítói teljes számban gyűltek össze Szegedre ezévi február 11-én pedagógiai szemináriumra. Ez a szegedi tanítógyűlés magasan kiemelkedett az elmúlt évek alatt tartott hasonló összejövetelek sorából. Kiemelkedett a megjelent tanítók nagy száma miatt, az előadók és az érdeklődő vendégek előkelő magas társasága miatt, de kiemelkedett főleg azért, mert az idei pedagógiai szemináriumra eljöttek a felszabadult Felvidék városainak tanítói is. A volt Szlovenszkoí Magyar Általános Tanítóegyletnek elnöke, a Kárpátaljai Magyar Tanítóegylet elnöke, a járáskörök elnökei, kiváló tanítói jöttek, hogy testvéri közösségben összeforranak az Alföld tanítóival és megbeszéljék ennek az egybeforrásnak az útját.

A Szegedre egybegyűlt ezernyi tanító pedagógiai szemináriumán megjelent Dr. moóri Glattfelder Gyula megyéspüspök, vitéz nagyselmeci Mérey László tüzérségi tábornok, hadtestparancsnok, Hergetelendy Jenő és Antalfia Antal kultuszminiszteri tanácsosok, Kisparti János tankerületi kir. főigazgató, vitéz imecsfalvi Imecs György Szeged város főispánja, dr. Pálffy József Szeged város polgármestere, vitéz Shvoy Kálmán országgyűlési képviselő, dr. Becker Vendel tanítóképző-intézeti c. főigazgató, Berkényi Károly, az Országos Tanítószövetség elnöke, Galla Endre, az Állami Tanítók Országos Egyesülete elnöke, dr. Nagy Gábor

Hódmezővásárhely város főjegyzője.

A Magyar Hízekegy elénklése után a szeminárium elnöke, Kiss Károly tanügyi tanácsos, kir. tanfelügyelő elnöki megnyitó beszédében üdvözölte a megjelent előkelőségeket és a felvidéki tanítókat, akik a húszéves elnyomatás alatt szívós, kitartó munkával tevékenykedtek az elszakított magyarság nemzeti megmentésén. Húsz évig vártunk benneteket — mondotta — míg a mai látogatástok elértek. A ti munkátok örvendetes eredménye volt az, hogy amidőn dicsőséges Hadurunk csapatai élén bevonult az ősi magyar földre, a Himnusz hangjai éppen olyan lelkesen csendültek fel az ottani ifjúság ajkán, mint a Csonkaházában bárhol.

A hallgatóság felállva, tomboló lelkesedéssel ünnepelte a felvidéki tanítókat és nem volt szem, amely szárazon maradt volna: mindenki könnyezett a meghatottságtól.

A nagy tetszéssel fogadott megnyitó után dr. Pálffy József polgármester Szeged város közönségé és hatósága nevében köszöntötte a szemináriumot és a felvidéki magyar tanítókat.

Ezután Mérfalvy Nándor szeged-felsőközponti tanító lanyai gyermekekkel, Zányi József iskolafelügyelő szeged-belvárosi községi tanító pedig városi gyermekekkel mutatott be gyakorlati tanítást arról, hogy a hazafias érzés hogyan mélyíthető ki a gyermek léleken.

Glattfelder Gyula megyéspüspök emelkedett ezután szólásra. Beszéde elején a megyés főpásztor azt hangoztatta, hogy a felvidéki és délvidéki tanítósnak egyaránt meg kell értenie, át kell éreznie, hogy a tanítói kar a nemzeti összefogás hivatott kimunkálója, apostola.

— A politika szétválaszt — mondotta, ezért a lelkiségnek az ápolása a szellem érdekeinek kielégítése hivatott arra, hogy a magyarság között annyira

kívánatos lelki harmóniát előidézze, megteremtse. A felvidéki tanítóság legyen az egész ország számára a megértelődje húszéves rabságuk alatt szerzett jótulajdonságaiknak és erényeiknek, amelyeket megtanulnunk hasznos lesz. Felvidék és Délvidék között e csonka hazában nem lehet szakadék. Nem lehetséges, hogy ezt a hazát bármiféle módon részekre osszák, nem lehet semmiféle történelmi fordulat, ok és jog arra, hogy az ország földrajzi egységeit, vagy történelmi népalakulatait szerte akarják bontani. Ez az ország Szent István királyunk óta, a sok különféle sajátosságok dacára egy és teljesen oszthatatlan. Az itt élő népeknek lelkileg össze kell forrnioik, de sajátágaikat meg kell becsülnünk.

Ezután Hertelendy Jenő miniszteri tanácsos tartott értékes, tartalmas előadást a tanítói rend, a népoktatás hivatásáról, céljairól. Majd a szeminárium Kiss Károly kir. tanfőiügyelő zárószavai után a Himnusz eléneklésével ért véget.

*

Délután a felvidéki tanítók tiszteletére műsoros délután volt az Ipartestület márványtermében. De közben a Tanítói internátusban látták őket ebéden vendégül. Ebéd után megtekintették a belvárosi fiúiskola tornacsarnokában a tanügyi kiállítást, amely élénk tanúbizonyossága annak, hogy Szeged város és Csongrád vármegye tanítói kara hivatása magaslatán áll. Majd koszorút helyeztek gróf Klebelsberg Kúnó sírjára.

A műsoros délutánon magyar zene, tánc és ének hozta közelebb a szíveket egymáshoz. Ennek tiszta jövedelmét a felvidéki „Magyar Házak“ alapjára ajánlották fel, hogy a még fel nem szabadult magyarságnak segítségére legyenek a további küzdelemben.

Kiss Károly.

A Jugendherbergeek.

A német Jugendherbergeek körülbelül a mi diákszállóinknak felelnek meg, azzal a lényeges különbséggel, hogy nemcsak a diákság, hanem az iparos és kereskedő ifjúság, valamint a turisták rendelkezésére is állanak.

Németországban kétezernél is több ifjúsági szálló van, kereken 170 ezer ágygal. Ezen szállók a vándorforgalom sűrűségének megfelelően egész Németországban megtalálhatók és mindkét nembeli hazai és külföldi ifjúság rendelkezésére állnak. Előnyben részesülnek a 20 éven aluliak.

Az ifjúsági szálló igénybevételének feltételei a következők:

1. A vándorlónak (Wanderer) érvényes ifjúsági szállóigazolvánnyal kell rendelkeznie.

2. Köteleznie kell magát, hogy a német szállók házirendjét pontosan betartja.

A szállókban csak vándorlók nyerhetnek elhelyezést, üzleti utazók nem.

A fővándorlás idején (Húsvét, Pünkösd és a nyár) a legtöbb ifjúsági szálló erősen igénybe van véve, és éppen ezért az idejében történő előzetes bejelentés a válaszbélyeg csatolásával egyes vándorlók, főleg pedig csoportok számára igen ajánlatos.

A többi vándorlókra való tekintettel a szállóba való megérkezés lehetőleg esti 8 óra előtt történjék, nehogy a késői érkezés és a lefekvéssel járó zaj miatt a már pihenő vándorlókat a közös hálóteremben zavarjuk.

A szállóban az ágynemű használata kötelező. Ezen célból minden vándorlónak ú. n. hálószákkal kell rendelkeznie.

Az ifjúsági szállók területén az alkohol élvezete és a dohányzás tilos.

Esti 22 óráig mindenkinek le kell feküdni. A vezetők csoportjaiknál alusznak. A csoportvezető a nyugalomért és a rendért felelős. A szálló egy éjsza-

kára való igénybevétele (világítás, fűtés és hideg zuhany beleértve) 20 éven aluliak és diákok (25 éves korig, diákigazolvány felmutatandó) számára nyáron 30, télen 35 pfennig. Mások részére nyáron 50, télen 60 pfennig.

A szállóban konyhák állanak a vándorlók rendelkezésére. Edényeket a szálló gondnokánál lehet kapni. Ételek és italok önköltségi áron szerezhetők: A vándorló igényeihez mérten a napi ellátás összege (reggeli, ebéd, vacsora) 1'50—2'50 márka között ingadozik. Reggeli: (kávé, csokoládé, tej vagy tea, james kenyér) 25—30 pfennig. Ebéd (meleg egytálétel) 40—50 pfennig. Egyéb ételféle 60 pfennigtől 1 márkáig. Meleg vacsora kb. annyiba kerül, mint a meleg ebéd. Hideg vacsora 40—50 pfennig.

A német birodalmi ifjúsági szállók évkönyve az összes szállók címét, fekvését, telefonszámát, az ágyak számát és az ellátási lehetőséget tartalmazza. Az évkönyvhöz mellékelnek átnézeti térképet is, valamint megtaláljuk benne a vándorlásunkhoz szükséges tanácsokat és a világ ifjúsági szállóinak legfontosabb adatait.

Az ifjúsági szállók központi irodája — Der Internationale Jugendherbergs-Dienst, Berlin NW 87, Klopstockstrasse 47. — szívesen ad felvilágosítást, sőt útítvert is küld. Külföldiek csak érvényes szállóigazolvánnyal látogathatják a német Jugendherbergeket. Külföldi német szállóigazolvánnyal is rendelkezhet. Németországban a következő államok szállóigazolványait fogadják el: Belgium, Dánia, Anglia, Észtország, Franciaország, Hollandia, Irország, Luxemburg, Románia, Skócia, Svájc, Csehország és az Amerikai Egyesült Államok.

A fel nem sorolt országok fiai német igazolványt válthatnak és ezen igazolvány nemcsak a német szállókban, hanem az előbb felsorolt összes államok ifjúsági szállóiban is érvényes.

A német igazolványok ára 20 éven aluliak és diákok (25 éves életkorig, diákigazolvány felmutatása szükséges) 2 márka, minden más magános vándorló számára 4 márka. 20 éven aluliak, csoportok, vagy diákok (25 éves életkorig stb.) utazása esetén, legalább 6 résztvevővel (vezetőt is beleértve) közös igazolványt válthatnak 3 márkáért.

E szervezetet egyesület irányítja, melynek 142 ezer tagja van. 1935-ben a szállók 6 milliós személyi forgalmat bonyolítottak le. Évkönyvük (Deutsche Wanderschaft) 62 ezer példányban jelenik meg.

Magyarországon csak 4 helyen van (Budapest, Sopron, Pécs, Szeged) diák-szálló, ilyen nemű forgalom lebonyolítására csekély ágylétszámmal (Pécsett 60, Szegeden 200 ágy) és éjszakánként 80 filléres díjszabással.

Gauder Andor.

A tankönyvügy nemzetközi szemléje. A buzgó genfi *Bureau* eddigi monografiáit egy újabb időszerű munkálattal készüli bővíteni. E végből 16 főpontból álló kérdőívvel fordul a különböző országok közoktatásügyi minisztériumaihoz, részletes válaszokat kérve a tankönyvek készítésére, kiadására, kiszemelésére és felhasználására vonatkozólag az elemi és középiskolákban. A fontosabb kérdések a következők: a választás szabad vagy szabályozott, utóbbi esetben kötelező vagy csupán ajánlott? Szerzők és kiadók számára vannak-e pályázatok a verseny érdekében. Kik és hogyan állapítják meg az árát? Vannak-e intézkedések, amelyek megakadályozzák a tanerőket, hogy saját tanítványaik használatára rendelt tankönyveket szerkesszenek és eladjanak? Hogyan történik segédkönyvek használatának engedélyezése? Ingyen kapják-e a tankönyveket és ez esetben a tanulók tulajdonába mennek-e át, avagy csak kölcsönként? — Nélkülöztünk egy fontos kérdést: azt, amely a tankönyvek változtatására vonatkozik. *kf.*

TARTALOM

	Oldal
— Schneller István — — — — —	49
KEMÉNY GÁBOR: Non omnis mortuus est...	51
WAGNER FERENC: Kultúrfeladataink a Felvidéken	55
JÁRAY IMRE: A középiskolai tanár, tanuló és a társadalom	59
ALDOBOLYI NAGY MIKLÓS: A katonai szellemű iskolai nevelésről	64
SOÓS PAULA: Stereometrikus szemléltetési lehetőségek a tanításban	70
KISPÁL MAGDOLNA: A finn népiskola	74
— A tanító és a falu élete — — — — —	

I R O D A L O M.

DEÉR JÓZSEF: Pogány magyarság, keresztény magyarság (<i>Eperjessy Kálmán</i>), SZEIÁNSZKY FERENC: A hibakutatás neveléslelektani problémái, Intelligencia és iskolai teljesítmény. (<i>Pénzes Zoltán</i>); CSÓKA J. LAJOS: Mária Terézia iskolareformja és Kollár Ádám (<i>Verbélyi (Veszélka) László</i>); DEÁK GYULA: Feljegyzés eka polgári iskola és a tanáregyesületek multjából (<i>Impon József</i>); EGRY IRÉN: Zsarátnokot dobott az Ur. (<i>Visy József</i>); MANNINGER VILMOS: A sebészet diadalútja (<i>Uherkovits Gábor</i>); UDVARHELYI KÁROLY: Magyarország földrajza az iskolában és a szülőföldismertetés (<i>Aldobolyi Nagy Miklós</i>)	80
---	----

L A P S Z E M L E.

Magyar Paedagógia (tb.); Magyar Lélek (—ami—). L' Enseignement Public (<i>Kiss Katalin</i>)	88
---	----

V E G Y E S.

A Magyar Nevelők Egyesülete; Tanügyi kiállítás (<i>Babiczy Ede</i>); A tanítók pedagógiai szemináriuma Szegeden (<i>Kiss Károly</i>); A Jugendherbergeek (<i>Gauder Antor</i>); A tankönyvügy nemzetközi szemléje (kf.)	91
---	----

A NEVELÉSÜGYI SZEMLE megjelenik július és augusztus hó kivételével minden hónapban. Előfizetési ára évi 10 P. Laptulajdonos: a Magyar Nevelők Egyesülete. Felelős szerkesztő: Dr. Tettamanti Béla, felelős kiadó: Dr. Szalkai Zoltán. Szerkesztőség és kiadóhivatal Szeged, Baross Gábor utca 2 szám. Csekk számla száma: 603; címe: Szeged Csongrádi Takarékpénztár (az értesítő lapon a következő jelzéssel: Nevelésügyi Szemle előfizetése). Egyes szám ára 1.20 P. kettős szám ára 2.40. P. Szerkesztőségi órák (Zergeu. 19. I. em.) minden hónap első hétfőjén 5–6-ig.
